

Ole-Andreas Sagmo

"Viking" - En diskursanalyse av objektet slik presentert og formidlet av Lofotr og Jorvik

Masteroppgave i Arkeologi

Veileder: Terje Brattli

November 2022

Bilde: Ole-Andreas Sagmo

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Ole-Andreas Sagmo

"Viking" - En diskursanalyse av objektet slik presentert og formidlet av Lofotr og Jorvik

Masteroppgave i Arkeologi
Veileder: Terje Brattli
November 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne masteravhandlingen tar for seg det diskursive objektet «viking» som blir formidlet hos Jorvik Viking Center og Lofotr Vikingmuseum. Inspirert av Foucaults diskursanalyse tar avhandlingen for seg hvordan likheter og forskjeller det er i formidlingen til museene, samt ser hvordan museene støtter seg til den vitenskapelige diskursen. Det blir presentert en faghistorie som viser utviklingen til begrepet over tiden. I dag eksisterer det ikke en universal enighet i hva «viking» betyr eller hvor det kom fra. Det eneste som dagens vitenskapelige diskurs er enige i er at «viking» er knyttet til sjøfart og trolig form av kolonisering, handel eller krig.

Jorvik og Lofotr kobler seg til flere institusjoner, aktører og individer for å styrke sin posisjon som formidlere i samfunnet. Museene lange historie, samt deres tilknyttet til skoler i lokalsamfunnet har gitt de en troverdig posisjon.

Museene støtter seg inntil dagens vitenskapelige diskurs i sin formidling, men tar på samme tid og støtter seg på en eldre vitenskapelig diskurs som passer bedre med den allmenne forståelsen av «viking». Deres formidlinger kommer også ulikt frem, trolig på grunn av deres lokalitet og deres målgrupper. Begge har turister som hovedmålgruppe, men Lofotr gjør et forsøk på å gi lokal-befolkningen en sterkere identitetsfølelse en hva Jorvik gjør.

Abstract

This master's thesis deals with the discursive object "Viking" that is communicated at Jorvik Viking Centre and Lofotr Viking Museum. Using a discourse analysis inspired by Foucault, the thesis examines the similarities and differences in the communication of the museums, as well as how the museums relate to the academic discourse. A subject history is presented that shows the development of the term over time. Today, there is no universal agreement on what "Viking" means or where it came from. The only thing that today's academic discourse agrees on is that "Viking" is connected to seafaring and probably in form of colonization, trade, or war.

Jorvik and Lofotr connect with several institutions, actors, and individuals to strengthen their position as mediators in society. The museums' long history, as well as their association with schools in the local community, have given them a credible position.

The museums rely on today's academic discourse in their communication, but at the same time relate to an older scientific discourse that fits better with the general understanding of "Viking". Their communications also come across differently, probably because of their locality and their target groups. Both museums have tourists as their target-audience, however Lofotr also tries to give its local population a stronger sense of identity. Something Jorvik does not seem to do.

Forord

Omsider er tiden inne for å levere denne masteravhandlingen. Det har vært en lang prosess å skrive denne avhandlingen med mye slit og glede. Jeg bestemte meg i starten av masterstudiet at jeg skulle utfordre meg selv til å lære mer om teoretisk arkeologi. En del av faget som jeg aldri fanget opp enkelt. Dette var for å utdype mine kunnskaper, men også for å se om jeg kunne klare det. Det er mange som fortjener en takk for at jeg klarte å komme i mål med denne avhandlingen, dette er ikke noe jeg ville klart alene.

Jeg må starte med å takke min veileder Terje Brattli som har hjulpet meg gjennom hele prosessen. Uten hans arbeid, gode veiledninger og optimisme ville denne avhandlingen aldri blitt ferdig. Jeg kan ikke utrykke i tekst min takknemmelighet for at han har stått med meg og hjulpet meg gjennom denne delen av mitt liv.

Jeg vil også gi en stor takk til alle de som har på en eller annen måte bidratt til denne masteravhandlingen. Først vil jeg takke mine kollegaer hos Lofotr vikingmuseum, deres vennskap, informasjon og hjelp har vært instrumentell for utføringen av denne masteravhandlingen. Jeg ønsker å takke Elin Torbergsen, kurator hos Lofotr, som ga meg muligheten til å lære av henne. Muligheten hun ga meg til å lære og jobbe hos Lofotr er det som kommer til å forme mye av min fremtid i positivt lys.

Jeg ønsker å takke mine venner og familie som har hjulpet meg ved å gi meg gode tilbakemeldinger som jeg har brukt til å forbedre avhandlingen. De som satt med meg og kom med forslag til hvordan oppgaven skal bygges opp. Jeg ønsker å takke Stian Ingdahl og Linea Kristine Solgård som har kommet med kommentarer og holdt meg ydmyk. Jeg ønsker å takke Kenneth Strømsem som har hjulpet med godt selskap og godt humør. Dr. Kristian Sagmo ønsker jeg også å takke for hans tålmodighet. Uten hans hjelp ville denne masteravhandling ikke blitt så fin eller forståelig.

Til slutt ønsker jeg å takke min samboer, Emilia Weronika Rynowiecka. På samme vis som med Terje kan jeg ikke utrykke hvor takknemlig jeg er i tekst form. Hun har på flere måter holdt meg flytende gjennom denne avhandlingen, som en livbøye på en stormfull sjø.

Ole-Andreas Sagmo

Trondheim 13.11.2022

Innhold

Figurer	x
Forkortelser	x
1. Introduksjon	1
1.2 Problemstillinger	1
2. Metode	3
3 Teoretisk rammeverk og fagbegreper	7
3.1 Makt	7
3.2 Utsagn	10
3.3 Diskursive formasjoner	11
4. Utviklingen av begrepet «viking»-Forskningshistorie	13
5. Lofotr og Jorvik	21
5.1 Lofotr - et levende museum	22
5.1.1 Guidene og levende formidling	25
5.1.2 Arkeologisk utstilling og vikingen på Borg	26
5.1.3 Det Rekonstruerte langhuset	27
5.2 Jorvik Viking Senter	29
5.2.1 In situ utstillingen	30
5.2.2 Tidsmaskin reisen	31
5.2.3 Det arkeologiske materialet	32
6. Er det et klart svar på hvem «vikingene» var og er?	35
6.1 Rekonstruksjonene som diskursivt element	35
6.1.1 Jorvik Rekonstruerte Coppergate	36
6.1.2 Langhuset på Borg	38
6.2 Samarbeid mellom rekonstruksjon og arkeologisk utstilling	39
6.2.1 Jorviks arkeologiske utstilling	40
6.2.3 Lofotr arkeologiske utstilling	42
6.3 Diskursive formasjoner i museene	43
7. Konklusjon	46
Kilder	49
Figurliste	54

Figurer

Figur 1: Undertegnede i arbeid hos Lofotr. Gjengitt med tillatelse fra Fotograf: Haokun Xu	1
Figur 2: Historiebruks figur av Karlsson. En lett og forståelig oversikt av historiebruk. Fra «Historien är nu: En introduktion till historiedidaktiken» av Karlsson & U. Zander (red.), 2008, s. 59.	5
Figur 3: "the priest". Munk som gir siste salve til en døende kvinne, mens hennes ektemann ser på. Hentet den 12.11.2022 (https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/the-vikings/the-people-of-jorvik/)	9
Figur 4: hefte: «Nordmenn – Kjemp for Norge!» av © Harald Damsleth/BONO. En klar bruk av historien for å romantisere Vikingene til heltemodige krigere.» Fra digitalmuseum.no	16
Figur 5: Kart over Norge som presenterer Borg sin lokalisering. Fra «Borg in Lofoten» av G. S. Munch (red), O. S. Johansen (red) & E. Roesdahl (red). S. 11	22
Figur 6: Plantegning av langhus 1:1a med rominndeling. Fra «The main building at Borg (1:1)» Tegning av D. Kaldal Mikkelsen & E. Høgtun, In Borg in Lofoten: a chieftain's farm in North Norway. S. 43.....	23
Figur 7: Område kart over Lofotr Vikingmuseum. (Tegning O. Sagmo)	24
Figur 8: sør-øst siden av langhuset. Dragehode over inngang. Visning av rikdom og makt. Fotograf Kim Holte. Privat bilde (4. oktober 2022).	28
Figur 9: Kart over De brittiske øyne med visning av Jorviks lokasjon. Fra Google maps og editert i Krita av O. Sagmo.....	30
Figur 10: Primærmontere hos Jorvik. 4 montere som skiller seg ut. Bilde er tatt av jorvikviking, hentet fra https://www.instagram.com/p/CY_XvnpGWi2/?hl=en	33
Figur 11: Monter som viser viking våpen og ride utstyr. Merk at sverdet og spydet er i hovedfokus. Monteren er ellers temmelig mørk. Fotograf O. Sagmo (29. Februar, 2020)	34
Figur 12: Skjellet av en mann av trolig afrikans ætt, begravet i en kiste, noe som kan sikte til kristelig begravelse som tok plass i perioden når de norrøne hadde kolonisert Jorvik. Fotograf O. Sagmo (29. februar 2020)	41
Figur 13: Handels monter hos Lofotr. Visning av redskaper som har kobling med handel. Fra «Mellom formidling og Fritidsaktivitet: En undersøkelse av vikingtidsformidling ved Borre og Borg». 2019. S. 70.....	43

Forkortelser

NTNU

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

YAT

York Archaeological Trust

1. Introduksjon

Viking er et begrep de fleste er kjent med og som sannsynligvis har eksistert siden vikingene foretok sine første seilaser ut av Skandinavia. Spør du en person på gata vil vedkommende både ha formening om hva en viking er (eller retttere sagt var) og, i grove trekk, deres historie. I dag er begrepet preget av en romantisert fortid bestående av eventyr og dristige krigere. Betydningen av «viking» blir ofte uklart i den vitenskapelige diskursen. Det eksisterer flere kilder som har egne fremstillinger av livet i vikingtiden. Begrepet har dessuten forandret seg over tid. Hvorfor og hvordan begrepet forandret seg er kommet av skiftende hendelser. Behovet for en storhetstid og en stolt fortid er noe som har preget forståelsen av vikingene i Norge. I andre land, for eksempel England, finnes ikke den samme romantiseringen, noe som preger deres synspunkt av det skandinaviske folket i vikingtiden.

Denne masteravhandlingen søker å belyse begrepet «viking» og hvordan det forstås i dagens samfunn. Videre skal det legges frem hvordan to etablerte formidlingsinstitusjoner og vikingtidseksperter velger å formidle sitt budskap om «vikingene». Det gjøres ved å se på hvordan museene skaper sin posisjon og uttrykker utsagn om det diskursive objektet «viking».

FIGUR 1: UNDERTEGNEDE I ARBEID HOS LOFOTR. GJENGITT MED TILLATELSE FRA FOTOGRAF: HAOKUN XU

1.2 Problemstillinger

Som nevnt, er begrepet «viking» et vidt begrep uten entydig mening. På grunn av den brede oppfattelsen er begrepet vanskelig å konkretisere. Masteravhandlingen trekker frem forskjeller, forandringer og likheter i forståelsen av begrepet. Lofotr og Jorvik er hovedempirien og ble valgt for å se mulige forskjeller og likheter som ligger i begrepet i dag; Jorvik Viking Senter i England, se figur 9, og Lofotr Viking Museum i Norge, se figur 5. Museer er institusjoner som arbeider med formidling samt kunnskapsproduksjon innenfor det akademiske. Det eksisterer andre viking museum, men på grunn av tid,

mengde og geografisk lokasjon tar denne avhandlingen for seg Lofotr og Jorvik. Denne oppgaven tar for seg følgende problemstillinger:

1. *Har Jorvik Vikingsenter og Lofotr vikingmuseum en lik forståelse av begrepet «viking»?*
2. *Ut ifra faghistorien til begrepet «viking» passer tittelen som vikingmuseum og vikingsenter til Lofotr og Jorvik?*
3. *Er det en klar definisjon av det diskursive objektet «viking» i dag?*

Den første problemstillingen kan framstå som enkel, men lar seg likevel ikke lett besvares. «Viking», som utdypes i kapittel 4, er et begrep som har forandret seg i den akademiske diskursen. For å besvare den første problemstillingen må begrepet «viking» defineres. Denne definisjonen baseres på likheter som ligger i den vitenskapelige diskursen. Utstillingen, formidlingen og de utsagn som blir ytret av Jorvik og Lofotr brukes for å forstå museenes definisjon av «viking».

Den andre problemstillingen er et forsøk på å finne likheter i det vitenskapelige objektet «viking». Spørsmålet kommer av ulike forståelser som eksisterer rundt objektet «viking». I kapittel 4 vil vi se nærmere på objektet «viking» og hvordan det er blitt forandret i den vitenskapelige diskursen. Likhetene som blir funnet skal settes opp mot utsagn som kommer fra Jorvik og Lofotr og etablere om de passer til tittelen viking - Museum, -Senter.

Den siste problemstillingen ligger tett knyttet opp mot de tidligere problemstillingene. I moderne tid har flere mennesker skapt seg et personlig bilde av hva en «viking» er. Bildene er basert på ulike populærmedia, bakgrunn, samt land. Faghistorien forteller oss at forståelsen har skiftet mye gjennom tiden. I diskursanalysen i kapittel 6 vil det være mulig å se hvor store sprik det er i forståelsen av begrepet. Bakgrunnen for dette spørsmålet er kommet gjennom mye forvirring når noen snakker om vikinger. Mener de da de menneskene som dro over havet med to økser i hendene for å plyndre? Sikter de til hele kulturen av Skandinavia som eksisterte i perioden vi kaller vikingtid? Eller mener de viking som en person eller et yrke? Det er et annet spørsmål som burde vært stilt for denne avhandlingen, men som på grunn av tid og mengder ikke kan besvares. Brukes informasjonen som Lofotr og Jorvik ytrer og deler til sitt samfunn også i det akademiske miljøet? Er det noen arkeologer, historikere og språkforskere som bruker utstillingene til Lofotr og Jorvik for å støtte opp sine egne tekster? Eller er det kun Lofotr og Jorvik som tar fra den akademiske forskning for å etablere seg i en posisjon som gir egenskapen til å delta i den vitenskapelige diskursen?

Arkeologer, historikere, språkforskere og museologer bruker alle begrepet «viking». Problemstillingene over er blitt til for å få nærmere innblikk i hvordan ulike fagfelt bruker begrepet. Problemstillingene skal også forsøke å legge frem likheter eller forskjeller i definisjoner mellom de forskjellige fagfeltene. Ved å ta i bruk Foucault sin modell som en inspirasjon til å skape en vitenskapelig diskursanalyse er målet å kunne svare på disse problemstillingene i en akademisk setting. Det er mye å ta i betraktning i et studium av begrepet «viking». Presentasjonen av faghistorien før museene er et hjelpemiddel for å gi klarhet i museenes meninger og ideologier.

2. Metode

Denne masteravhandlingen benytter en kvalitativ metode. Forskjellen på kvalitativ og kvantitativ ligger i hvordan man går frem i forskningsprosessen. For den kvalitative metoden bygger man på teorier om fortolkninger og menneskelig erfaring. Skrift, tale og handlinger forandrer seg mye over tid; metoden sitt mål er å utforske meningsinnholdet i sosiale fenomener. Kvalitativ forskning gjøres for å klargjøre et «fenomens» karakter og egenskaper (Widerberg, 2001, s. 15). Innenfor forståelsen av «viking» er det store forskjeller fra da begrepet dukket opp på midten av 1800-tallet til det vi kjenner i dag. Betydningen forandrer seg med år, politiske agendaer og forskning som gjøres i feltet. En kvalitativ metode vil gi innsikt i hvordan og hvorfor begrepet har utviklet seg som det har, og i tillegg se hvilke elementer av definisjonen som faller av med tiden. Dette passer for å beskrive objektet «viking», fordi begrepets forståelse skifter med tid og lokasjon. En kvantitativ metode vil heller sette søkelys på å samle all data og forme tall og statistikk. Dette er ikke i seg selv selvforklarende, det vil derfor også være en fortolknings prosess i kvantitative forskningsmetoder. For denne masteravhandlingen er det valgt ut skriftlige kilder ut ifra hvor ofte de er blitt referert til før. Referering til tekster styrker posisjonen til tekstene og gjør dem mer relevante i en vitenskapelig diskurs. Tekstene er skrevet av noen med bakgrunn i historiske studier. Dette inkluderer språkhistorie, arkeologi, historie og museologi. Tekster som er produsert av museene Lofotr og Jorvik blir også tatt frem, siden de er direkte tilknyttet til utsagnene til museene.

I denne teksten blir det brukt en Foucaultisk inspirert diskursanalyse. Betydningen av diskurs for Foucault er: flere utsagn som snakker om eller representerer spesiell kunnskap om et tema. Diskurs skaper kunnskap gjennom språk, men er i seg selv skap gjennom en slik praksis. Siden alle sosiale praksiser har en betydning, har alle praksiser et diskursivt aspekt (Hall, 1992, s.201). Kunnskap kan også skapes gjennom aktiviteter, tegn, og visuelle elementer. Disse handlingene, aktivitetene og tegnene kan vedlikeholde eller forandre en allerede gitt tematikk. Diskurs er det som skaper virkeligheten gjennom utsagn, makt, subjekter og praksiser som er knyttet opp mot institusjoner og blir normaliserende (Bruun, 2018). Disse fagbegrepene blir forklart i større detalj i kapittel 3.

Foucault sin fremgangsmåte for en diskursanalyse er tilpasset det konkrete prosjektet han skaper en diskursanalyse rundt. Det vil si at Foucault sin fremgangsmåte ikke kan oppfattes som en systematisk metode (Hammer, 2019). For Foucault gjelder diskurs alle typer tegn og på den måten blir det som skiller tekst, språk og objekt oppløst.

Et eksempel på et diskursivt objekt som har gjennomgått forandringer er «viking». I begynnelsen kan det se ut til å beskrive fiender av de norrøne. I nyere tid har beskrivelsen blitt forandret til å beskrive skandinaviske sjøkrigere, handelsmenn og befolkningen i Skandinavia (Skeie, 2018, s. 68). Sannheten av det som er og var «viking» forandres. Det er samfunnet og den vitenskapelige diskursen som bestemmer hva som tolkes som sant. Uten diskurs kan vi ikke vite hva noe er, det vil eksistere uten relasjoner. Objekter får gitte verdier og betydninger gjennom diskurs.

Hva som skal sees på i diskursanalysen for denne avhandlingen er de objekter, visuelle hjelpemidler, taler og skrifter som sier noe om hva eller hvem en «viking» var og er som ytres hos museene, Jorvik og Lofotr. Disse utsagnene blir tolket for å se likheter og forskjeller i museenes formidling av det diskursive objektet «viking» til samfunnet. En diskursanalyse er en forskningstradisjon som for det meste tar for seg språklige enheter

ytret eller uttrykt i en bestemt kontekst (Grue, 2021). For Foucault ble dette for begrensende, og han ser også på det materielle som gir utsagn, altså en innsikt (Foucault, 1972, s. 82). Det skal ses på hva som blir fortalt og hva som ikke blir fortalt om «viking» i tekster og hos museene Lofotr og Jorvik. For eksempel ble begrepet «viking» i en periode brukt som et stempel for å gi objekter og graver en tilknytning til det skandinaviske folk i tidsperioden vi kaller vikingtid; ca. 700 e.kr. til 1100 e.kr. Dette blir presentert i kapittel 4 av denne avhandlingen. Diskursive utsagn kan også omtales som *seriøse utsagn*. Ut ifra deres posisjon i samfunnet kan ytringene fra museene tolket som seriøse utsagn/diskursive utsagn og ha en påvirkning på det diskursive objektet «viking». Museenes posisjon/makt kommer av de institusjoner og aktører de er tilknyttet. Makt, utsagn og formasjon blir mer forklart i kap. 3.

Diskurs er ikke noe som har en objektiv sannhet da diskurs er forskjellig for alle og med det kan forandringer forekomme. Oppfatninger av forskjellige emner og temaer forandrer seg i forhold til hvem som tar imot informasjon. En formidler på et vikingmuseum har kunnskap og en forståelse av «viking». Denne forståelsen avhenger av hvordan museet ønsker at denne informasjonen skal bli gitt videre til samfunnet. Hver besøkende oppfatter ulike ting og ut ifra de besøkendes egne historie og erfaringer vil de lage seg et bilde ut av det som formidles. En diskursanalyse kan ikke utføres uten å ta en side av en sak som skal analyseres, det vil si at forfatteren av en diskursanalyse er påvirket av sin egen ideologi, forståelse og politiske standpunkt. Til tross for at forskningslitteratur skal gjøre et forsøk på å være nøytral, er ikke dette mulig i en slik kontekst. Om en annen forfatter bruker de samme kilder og primærkilder vil resultatet på teksten bli annerledes fra det som blir skrevet i denne masteravhandlingen. Diskursanalyse er det som tar frem hvordan deler av verden fremstilles og hvilke sosiale konsekvenser det vil ha. «Ved å vektlegge én sannhet fremfor en annen skapes grenser mellom *virkelig* og *falskt*. Diskursen er i den forstand bestemmende for det sosiale» (Axelsen, 2012, s. 14). For at en diskursanalyse skal ta plass må det da også være et objekt som skal analyseres. For denne masteravhandlingen er det diskursive objektet «viking». Hva som gjør noe til et diskursivt objekt er dets historie, et krav om at man er i stand til å «si noe som helst» om det, og om det er institusjoner og aktører som støtter eller motsier forståelsen av objektet. Objektet skal også eksistere i relasjoner til andre objekter og ha etablerte relasjoner av likheter, områder, distanser, forskjeller og transformasjoner (Foucault, 1972, s. 44). Det skal også være mulig å tyde hvor et diskursivt objekt dukker opp. Et eksempel er «galskap». «Galskap» som diskursivt objekt dukket opp i hjemmet, på arbeidsplassen, i menigheten, i psykiatri og juss (Schaanning, 1996). Hvis vi setter «viking» som et diskursivt objekt kan vi se at dette begrepet dukker opp i en ideologisk diskurs og i en vitenskapelig diskurs rundt midten av 1800-tallet. I den ideologiske diskursen, som er mer den politiske verden ser vi «viking» bli tatt opp for å bygge på en sterkere fortid samt bygge opp en stolthet i det norske folk (se kap. 4). I en vitenskapelig diskurs blir objektet bygget på av språkhistorikere, arkeologer og historikere (se kap. 4.). Det kan bety at det er vanskelig å forandre hvordan et diskursivt objekt blir tolket, men som Foucault (1972, s. 45) sier: «But this difficulty is not only a negative one; it must not be attached to some obstacle whose power appears to be exclusive, to blind, to hinder, to prevent discovery, to conceal the purity of the evidence or the dumb obstinacy of the things themselves; [...] It exists under the positive conditions of a complex group of relations»

«Viking» som et fenomen er ofte benyttet i det vi kaller historiebruk. Historie er et mektig verktøy, om det brukes rett. Det kan brukes til å bygge opp en stolthet hos de svake eller legitimere undertrykking og overgrep fra de sterke (Stugu, 2013, s. 11). Norske, svenske og danske arkeologer og historikere skapte vikingtiden av ideologiske

grunner (Ferguson, 2009, s.5). Vikingtiden og vikingene ble brukt for å styrke nasjonale følelser i Skandinavia. Denne bruken går innenfor ideologisk historiebruk av Karlsson (2008). Historiebruk er noe vi foretar både med og uten intensjon. Karlsson delte historiebruk inn i følgende syv kategorier (se figur 2):

Behov	Bruk	Brukere	Funksjon
Upptäcka Rekonstruera	Vetenskapligt	Historiker Historielärare	Verifikasjon Tolkning
Minnas Glömma	Existentiellt	Alla människor	Orientering Förankring
Återupptäcka	Moraliskt	Välutbildade skikt Intellektuella	Rehabilitering Restaurering Försoning
Uppfinna Konstruera	Ideologiskt	Intellektuella Politiska eliter	Legitimering Rationalisering
Glömma Utplåna	Icke-bruk	Intellektuella Politiska eliter	Legitimering Rationalisering
Illustrera Offentliggöra Debattera	Politisk- Pedagogiskt	Intellektuella Politiska eliter Pedagoger	Politisering Instrumentalisering
Öka historiens värde Göra ekonomiska vinster	Kommersiellt	Verksamma inom reklam och ekonomi	Kommersialisering

FIGUR 2: HISTORIEBRUKS FIGUR AV KARLSSON. EN LETT OG FORSTÅELIG ÖVERSIKT AV HISTORIEBRUK. FRA «HISTORIEN ÄR NU: EN INTRODUKTION TILL HISTORIEDIDAKTIKEN» AV KARLSSON & U. ZANDER (RED.), 2008, S. 59.

Historiebruk-modellen til Karlsson kan også peke på hvordan det diskursive objektet «viking» har forandret seg gjennom tidene. Historiebruks-modellen til Karlsson kan trekkes sammen med diskursanalysen-modellen til Foucault, hvor det er flere ulike former for diskurser. Et eksempel er bruken av objektet «viking» gjennom tidlig og midten av 1900-tallet. «Viking» ble brukt for å skape en stolthet i det norske folk, og relatere «viking» til edle krigere som nordmenn stammer fra. Dette diskursive objektet går innenfor politisk og ideologisk historiebruk. Men det ble også benyttet av historikere og arkeologer, som legger det inn i vitenskapelig historiebruk. I senere tider er ikke «viking» brukt like ofte eller sterkt i det politiske bildet, men har heller beveget seg inn i en mer nøytral sone. Denne mer nøytrale sonen er der den vitenskapelige diskursen hersker.

«Viking» som et begrep fra midten av 1800-tallet frem til i dag har gått gjennom mye bruk som har formet meningen bak objektet. Viking kommer frem i flere former for historiebruk. Vanlig for museum, arkeologer og historikere er vitenskapelig historiebruk. Begrepet kommer også frem i ideologisk, kommersiell og politiskpedagogisk historiebruk; politikere, selskaper, filmer og pedagoger. Historiebruk er et redskap som er til for å reflektere bruken av historien og historiens rolle i samfunn og i fagfelt (Karlsson, 2008, s. 59). Historiebruk blir tatt med fordi det kan se ut til at det er en kobling mellom dette redskapet og Foucault sin forståelse av diskurs. Koblingen kan ligge i ulike former for

diskursive retninger; vitenskapelig diskurs, ideologisk diskurs og politiskpedagogisk diskurs. I stedet for å tenke på historiebruk og diskurs som egne vitenskapelige redskaper kan det være mulig å koble de sammen for å se ulike diskursive akser som skaper diskursive formasjoner og med dette former et eller flere diskursive objekt. «Viking» for denne masteravhandlingen blir da å se på den vitenskapelige diskursen og hvordan det blir formidlet hos Jorvik og Lofotr.

3 Teoretisk rammeverk og fagbegreper

I dette kapittelet blir begrepene makt, utsagn og diskursive formasjoner beskrevet. De er viktige for å forstå hvordan en diskursanalyse inspirert av Foucault skal kunne ta plass. For Foucault var alt som kan gi informasjon om noe relevant. En diskurs er det som skaper og begrenser mulighetene for forståelsen for objektet. Det betyr at det eksisterer en begrensning på hva som kan bli fortalt, hvem det kan bli fortalt av, hvor det kan fortelles og når det kan fortelles (Gibbs, 2015, 2:20). Vi ser dette gjennom faghistorien til begrepet «viking», hvordan betydningen forandrer seg og hva som er greit å si om «vikingen» på et tidspunkt ikke lengre er tilfellet på et senere tidspunkt. Disse forandringene kommer av diskursiv makt.

3.1 Makt

For at en diskurs skal kunne ta plass og eksistere så krever det makt. Her er det ikke snakk om en nødvendig fysisk makt, men heller om diskursiv makt som er relatert til språk og kunnskap. Makt er det som skaper en diskurs, det eksisterer i det åpne og det skjulte, men kan kun eksistere gjennom aktivitet (Bruun, 2018, s. 16). Makt blir ofte forbundet med det som begrenser og kontrollerer flyten av kunnskap gjennom begrensninger av hva man kan og ikke kan snakke om samt hvordan enkelte temaer skal unngås. Dette er en ide om hvordan makt fungerer for mange. For Foucault derimot er ideen om at makt er en begrenser feil. Diskursiv makt kan begrense i form av sensur, kontrollering, undertrykking, skjuling m.m. Men diskursiv makt er også det som produserer en virkelighet, produserer domener av objekter og ritualer av sannhet (Foucault, 1995, s. 194). Hva som tilsier hvor mye makt en institusjon eller et individ har, er hvilken posisjon den eller det har. Posisjon skapes gjennom koblinger til andre institusjoner, aktører og individer i den diskursive formasjonen.

Makt starter sannhetsritualer og frembringer emneområder (Dews, 2009, s. 112). Det kan stemme at den kunnskap vi har i dag er påvirket gjennom bruk av makt, og at enkelte resultater av arkeologisk forskning og kunnskapsproduksjon har vært påvirket av politiske agendaer. Det er derimot ikke poenget for denne masteravhandlingen å diskutere dette i detalj. Det nevnes kun for å gi en klarhet i at selv om det er noe som defineres som en «sannhet» i dag, kan diskursen og maktsenteret forandre seg og med disse forandringer så kan «sannheten» også bli forandret (Hammer, 2019).

En diskursanalyse opererer ut ifra helhet og mangfold. Den viser hvordan forskjellige tekster refererer til hverandre og bygger på hverandre for å organisere seg til en enkelt figur, og former seg derfor med institusjoner og utøvelser. De tekster som brukes kan holde meninger som gjaldt for hele perioden som de ble skrevet i (Foucault, 1972, s. 118). Tekster og utsagn i en diskurs kan gi et uttrykk for hva som kan sies om fortiden (Axelsen, 2012, s. 15). En diskurs tar for seg og bygger på en etablert diskursiv formasjon som har skapt et diskursivt objekt. Innenfor disse diskursive formasjonene ligger det diskursive utsagn og disse utsagnene kan komme i ulike former. Alt fra tekster, handlinger, visualiseringer, taler, forelesninger og sensureringer. Når en analyse skal ta plass kan en kvalitativ metode være gunstigere for å ta for seg bestemte utsagn og gå i dybden på hva disse utsagnene sier. Om det skulle bli tatt i bruk flere kilder i form av tekster eller museum er det mulig at analysen vil komme frem med andre resultater (Handeland, 2005, s. 123). Det finnes mange tekster som beskriver betydningen av objektet «Viking», flere enn de som er listet i denne teksten.

For en diskursanalyse vil makt være det som skaper, men samtidig begrenser gjennom maktutøvelse. Maktutøvelser kan brukes for å tvinge frem «sannheter» som passer bedre for et maktsenter, eller for å styrke en aktuell deltagers posisjon i en diskurs (Schaanning, 2013). Makt er ikke bare begrenset til tekst og utsagn av andre, makt kan også eksistere i symboler og agerende deltagere (Bruun, 2018, s. 16). Lofotr og Jorvik bruker symboler og visualiseringer for å skape deler av sine utsagn. Hos Lofotr er det også mer hyppig bruk av guider enn hos Jorvik. Forskjellen til individet eller institusjonen kan forandre et utsagn til et diskursivt utsagn. Hos Lofotr og Jorvik blir deres utsagn til mulige diskursive utsagn på grunn av hvem de er forbundet med. Jorvik er forbundet med York Archaeological Trust, en arkeologisk organisasjon som jobber gjennom Storbritannia og driver med utdanning, utforskning og kunnskapsproduksjon¹. Lofotr er forbundet med Museum Nord, en organisasjon som ble etablert i 2002. De jobber med dokumentasjon, forskning og formidling og har et søkelys på fiskeri, vikingtid, bergverk, sjøfart og samfunnsutvikling i nordre deler av Nordland². Museene skaper seg evne til en bedre posisjon fordi de ansetter eller har medlemmer som er høyere utdannede historikere eller arkeologer. De er også knyttet til andre universiteter eller institusjoner gjennom sine ansatte.

Hos Jorvik vises det klare tegn til kristelig symbolikk i form av graver og en voksdukke dekorert som en munk (se figur 3). Dette viser til og styrker den forståelsen av at vikingsamfunnet i England, York, var et multikulturelt, samt multireligiøst samfunn. Lofotr på den andre siden har heller søkelys på religiøse utskjæringer av norrøne guder for å vise at Borg var en gang i tiden et maktsenter samt et hedensk kultområde styrt av en høvding som også opptrådte som en religiøs leder. Disse symbolene kobles opp mot arkeologiske teorier, museologisk arbeid og jobber sammen for å gi makt til deres forståelse av «vikingen». Jeg siterer til personlig kommunikasjon (2021) hva Marion, sjef hos Lofotr siterte til kurator Elin Torbergsen: ... «en del av svaret på hvem vikingene var, vil være at det er forskjellig fra sted til sted, land til land» (Torbergsen, E. 2021. Personlig kommunikasjon). Utsagn fra museene har mulig potensiale gjennom sine koblinger til å bli tolket som seriøse utsagn og tas med i en vitenskapelig diskurs. Rundt det 6. århundre var forståelsen til greske poeter at den sanne diskursen skulle lyttes til. Det som stod for den sanne diskursen i samtiden var den diskursen som hadde respekt og frykt. Diskursen kunne også kun føres av de som hadde rett til det (Foucault & Schaanning, 1999, s. 12). På den tiden var det mer strengt hvem som kunne uttale seg, men det er fremdeles et viktig poeng. Posisjonen til et individ bestemmer om et utsagn kan bli til et diskursivt utsagn og ha en påvirkning på dannelsen av sannhet.

¹ York Archaeological trust har eksistert i 50 år. Fra 1972-2022 og var ansvarlig for utgravningen av Coppergate. Der Jorvik vikingsenter står i dag. For å lese mer om denne organisasjonen gå til deres hjemmeside <https://www.yorkarchaeologicaltrust.co.uk>.

² Museum nord har 21 museum i sin organisasjon som jobber sammen med et felles styre for å forbedre og utvikle kunnskap. For å lese mer om organisasjonen gå inn på deres hjemmeside <https://www.museumnord.no/om-oss/>.

FIGUR 3: "THE PRIEST". MUNK SOM GIR SISTE SALVE TIL EN DØENDE KVINNE, MENS HENNES EKTEMANN SER PÅ. HENTET DEN 12.11.2022 ([HTTPS://WWW.JORVIKVIKINGCENTRE.CO.UK/THE-VIKINGS/THE-PEOPLE-OF-JORVIK/](https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/the-vikings/the-people-of-jorvik/))

Hos Foucault er ikke sannhet noe som ble skrevet en gang og satt i stein. Det er flere forskjellige regler som skaper sannhet. Sannhet kan variere og det kommer også an på om sannhet blir akseptert. Om en mekaniker uten relevant bakgrunn skulle komme med et utsagn om «vikinger», er det rimelig usikkert at dette ville bli godtatt ut ifra hans mindre erfaring, prestasjoner og posisjon innenfor den akademiske verden. Om en student eller professor i arkeologi skulle kommet med det samme utsagnet, ville det blitt tatt mer på alvor i en diskurs ut ifra deres posisjon og kobling med andre relevante individer. Vi kaller dette *seriøse utsagn* eller diskursive utsagn. Forfatterens bruk av tidligere litterære kilder, utdanning, publikasjoner og deres koblinger og tilknytninger til relevante institusjoner kan gi de evne til *seriøse utsagn*.

«Ei utsegn frå ein arkeolog spelar ei anna rolle enn den same utsegna når hu kjem frå ein som studerer arkeologi. Dette tyder ikkje at utsegna frå arkeologen er viktigare for fagfeltet enn utsegna til studenten. Begge er utsegner innafor ein og same praksis og spring ut av dei same rammene.» (Svestad, 1995, s. 36)

En professor i arkeologi har større makt i å føre diskursen, enn hva en student i arkeologi har. Svestad legger frem gode eksempler på hvordan utsagn blir tatt av arkeologer med høyere status enn av arkeologer som er mer ukjente (Svestad, 1995, s. 43-46). Svestad tar frem perioden av 1800-tallet og 1900-tallets arkeologi, hvor fokuset var mye mer på raser og antropologien. Kossina sin litteratur og forskning på sin side stod sterkt i ideologien til nazistene, men han var ikke den eneste arkeologen som kom med det vi i dag ser på som rasistiske og politisk førende tekster. «Den såkalla viking-arkeologien har klart rot i dette temaet. Kossina uttrykte ikkje idear som han og andre «skurkar» sto åleine om» (Svestad, 1995, s. 47). Hødnebo er også inne på dette og beskriver at begrepet «viking» er blitt høyt misbrukt i løpet av det forrige århundre (Hødnebo, 1987, s. 2).

Det som får en status som «sant» eller «fornuftig» er som tidligere nevnt ikke en universal sannhet, det står ikke utenfor tid og rom. Det er heller resultater av en historisk

prosess hvor makt og viten virker sammen. En sannhet for Foucault er ikke en «samling av sannheter som må oppdages og aksepteres, men mer samlingen av regler i henhold til hvilke det sanne og usanne blir separert, og særskilte virkninger av makt tilknyttet det sanne» (Foucault, 1984, s. 74). Det som kan bli sett på som sant stammer fra reglene satt av for diskursive formasjoner, og hvilke påvirkninger makten har på de (Olsen, 1991, s. 68) (Bruun, 2018, s. 16).

3.2 Utsagn

Utsagn er et begrep som går innenfor diskursen, det er det som ligger i en diskurs. Diskursen er det formede svaret, sannheten eller objektet, mens et utsagn er det som ligger i og former og legges opp mot diskursen. I en daglig forståelse tenker vi at utsagn er alt man sier. For Foucault var utsagn forstått på en annen måte når brukt i en diskurs. Svestad tolker Foucault sin forståelse som: «Ein kan seie at utsegner generelt sett blir konstituert innafor meir seriøse samanhengar enn talehandlingar» (Svestad, 1995, s. 60). Hva som er et utsagn, kan beskrives som det som gir informasjon. Denne informasjonen trenger ikke å komme fra tekster eller taler. Det kan også komme av det som ikke blir sagt, det som utelates eller det visuelle. Foucault sier: «a classificatory table of the botanical species is made up of statements, not sentences [...]; a genealogical tree, an accounts book, the calculations of a trade balance are statements; where are the sentences?» (Foucault, 1972, s. 82).

Lofotr og Jorvik bruker mange visuelle hjelpemidler i form av klær, konstruksjoner, matvarer, religiøse objekter, m.m. for å ytre utsagn som kan fortelle om hvem «vikingene» var. Det som ikke blir sagt, eller spesifikt utelatt kan også som tidligere nevnt bli beregnet som utsagn. Det er enkelte ting som kan sies og ikke kan sies innenfor et samfunn, noe som forandrer seg med tiden og maktskiftet. Hva som blir sett på som tabu i en periode kan ses som en selvfølge i en annen. «I utsegnene ligg det eit krav om å vere *seriøs kunnskap*, stadfesta gjennom visse institusjonaliserte rammer som dei hører til og eksisterer innafor» (Svestad, 1995, s. 61). Det som gjør de visuelle elementene i Lofotr og Jorvik om til mulige diskursive utsagn er deres rolle og posisjon i samfunnet. Museene er etablerte maktsentre i samfunnet de tilhører. Deres lange historie i formidling, kunnskapsproduksjon om «vikingene» og de koblinger de har med andre individer og institusjoner har gitt de et mulig potensial til diskursiv makt. Utsagnene kommer av de elementer de presenterer, deres guider og formidlingsoppsett.

Utsagn er ofte koblet sammen med andre utsagn som er relevant. Disse utsagnene kan være fra relevante tekster eller, for et museum, være oppsett av en utstilling. For eksempel: *Vikingene levde i velordnede samfunn, og var krigere, handelsfolk, bønder, fiskere og fangstfolk* (Torbergsen, 2020, s. 17). Dette utsagnet kommer av guidehåndboken til Lofotr vikingmuseum, og med dette utsagnet er det koblet opp en hel rekke andre utsagn, hjelpemidler, praksiser og institusjoner. Det er et beskrivende utsagn om hvem vikingene var og det knyttes opp til arkeologiske spor og rapporter. Det blir også knyttet til språkhistorie, museologi og historie.

De ytringer som kommer ut av museene har muligens potensialet til å bli diskursive utsagn, ut ifra de koblinger de har med andre etablerte institusjoner og aktører. Selv om museene ikke tar en aktiv del i en vitenskapelig diskurs, så formidler de sitt innhold på linje med den vitenskapelige diskursen. Dette gir museene noe tillitt, hvilket kan bekreftes gjennom at skoler i nærområdet bruker museene for å lære barn om vikingene og

vikingtiden³. De ytringer og utsagn som kommer fra museene blir umiddelbart koblet til andre utsagn ikke bare gitt av museet, men også fra andre etablerte institusjoner og yrker (Schaaning, 1996). Det ligger potensiale til at museene gir diskursive utsagn, men dette er vanskelig å fastslå.

3.3 Diskursive formasjoner

En diskursiv formasjon er å knytte inn en totalitet av utsagn. Det vil si de relasjoner, muligheter og transformasjoner som kan blir observert i disse utsagnene og som bestemmer mulige posisjoner for et subjekt (Svestad, 1995, s. 65-66). Hva som skaper diskursive formasjoner er et sett med generelle regler som styrer ulike objekter, begrep, måter å formulere eller ytre seg på, strategier, mulige subjektposisjoner, assosierte felt, statusen til utsagn og institusjonaliseringen av alt det (Svestad, 1995, s. 65). "The rules of formation are conditions of existence (but also of coexistence, maintenance, modification, and disappearance) in a given discursive division" (Foucault, 1972, s. 38).

Hva som bygger opp diskursive formasjoner er det som er blitt sagt om et tema, det som finnes i *arkivet*. Foucault beskriver arkivet som den delen av samfunnet som styrer vår egen «tale». Det som bestemmer hva som kan og ikke kan bli sagt (Svestad, 1995, s. 68). Vårt eget arkiv er derfor objektet som styrer vår egen diskurs, det vil si det som skaper og former vår forståelse av verden. Vi er ikke i stand til å se og skildre vårt eget aktive arkiv. Det er først når et arkiv er avsluttet det kan bli skildret, som skjer når vi går gjennom et nytt historisk veiskille. Det som blir til *arkiv*, er det som Foucault beskriver som dagens episteme. Episteme er den kulturen og det øyeblikket som definerer våre samfunn, det er først når vi beveger oss bort fra en viss periode, at vi blir klar over *arkivet*.

«In any given culture and at any given moment, there is always only one episteme that defines the conditions of possibility of all knowledge, whether expressed in a theory or silently invested in a practice.» (Foucault, 1970, s. 183).

Når et nytt tidsskifte skjer, slik det gjorde i Frankrike rundt 1800-tallet rundt objektet homoseksualitet som Foucault bruker som et eksempel. Det som skjer, er at det tidligere epistemet blir til *arkiv*. I arkivet ligger det igjen en samling av alle de materielle sporene fra en spesifikk periode og kultur. Det er gjennom utforskningen av disse materialene at vi er i stand til å forme en mening av den historiske fortiden. Ved å se gjennom vitenskapen kan epistemet av perioden også bli funnet. Dette er ingen eksakt viten, alt er beskrivelser gjennom en begrenset historisk orden. De skildringer som blir gjort av ulike arkiver er alle påvirket av de som ser på arkivet, og derfor kan det bli veldig deskriptivt.

Kontinuitet i forskningshistorien fungerer som en slags garanti for et rasjonelt subjekt, som gradvis kan avdekke større og større felt av en sann kunnskap. Ved å bruke tidligere forskningshistorie får man utviklingen i faget, begrepet eller historien til å virke rasjonelt og uunngåelig og man holder ved like og gir legitimitet til forskningen hele veien (Svestad, 1995, s. 35).

³ Jorvik og Lofotr har begge opplegg som er laget for skole klasser. Begge museene legger opp for at en guide/formidler tar barna med gjennom museet. Det er også mulig for skolene å bestille ekstra aktiviteter som går utenom vanlig formidling. <https://lofotr.no/nb/for-grupper/for-skoleklasser-barnehage>, <https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/education/plan-your-schools-visit/>

«A discourse does not consist of one statement, but of several statements working together to form what the French Social theorist, Michel Foucault calls a “**discursive formation**” [...] The statements fit together because any one statement implies a relation to all the others.» (Hall, 1992, s. 201).

Diskursive formasjoner er det som ligger bak det vi kaller for diskursive objekt. Et diskursivt objekt, som «viking», er ikke noe som plutselig begynner å eksistere og eksisterer ikke bare i et rammeverk. «Viking» som et diskursivt objekt har koblinger til ulike rammeverk og forstås ulikt. Det fremtrer i det arkeologiske, historiske, det politiske og ulikt i forskjellige epoker. I en diskursiv formasjon kan man beskrive ulike praksiser om hvordan et objekt kan fremtre (Schaanning, 1996). Med det så kan vi også trekke frem Karlssons typologi av historiebruk. De ulike formene for historiebruk kan knyttes opp mot ulike former for diskurs. Politisk historiebruk kan vi kalle politisk diskurs, og «viking» har blitt brukt for å fremme en stolthet og fremme en politisk bølge. Vi kan se NS (nasjonal samling) som et slikt eksempel, se figur 4. Vitenskapelig historiebruk kan derav bli knyttet til vitenskapelig diskurs og involverer akademiske linjer hvor «viking» dukker opp og brukes. Dette er ofte i historiske studier, som; historie, arkeologi og språkhistorie.

4. Utviklingen av begrepet «viking»- Forskningshistorie

Dette kapittelets fokus er forskningshistorien til begrepet «viking». Litteratur fra 1800-tallet frem til mer moderne tider har blitt brukt som midler til å skape en forståelse av forskningshistorien. Disse tekstene og artiklene kan ta del i den vitenskapelige diskursive formasjonen rundt begrepet «viking», og historiebruksmodellen til Karlsson tvannes inn i ulike diskursive formasjoner. For å kunne oppnå dette på en oversiktlig måte vil forskningshistorien bli presentert i form av en liste. Listen vil bevege seg kronologisk slik at det er mulig å se hvilke forandringer som tar plass når. Her tar også jeg frihet til å legge frem min egen definisjon og forståelse av begrepet «viking». «Viking» var en sjøfarer som var tilknyttet skandinavisk kultur ifra perioden 700 e.kr til 1100 e.kr. Sjøfareren kunne bedrive handel, plyndring, sjøkrig eller kolonisering. Det er ikke nødvendig å utføre alle disse handlingene, eller ha det som et levebrød. En person kunne ha dratt på et vikingtokt og fra den tid blitt beregnet som en «viking». Min definisjon sier altså at de beboerne i Skandinavia ikke nødvendigvis var «vikinger».

Ordet «viking» eksisterte tilbake i perioden vi definerer som vikingtiden, og finnes både på skandinaviske runesteiner og i europeiske skrifter. Ordet hadde da betydningen sjøkriger (Hjardar, 2019, s. 23). I kongesagaen av Snorre, blir vikingene beskrevet som krigere/sjøkriger som kriget imot Kongen. «Den høst kjæmpede Olav sin første kamp [...] Der kjæmpede han mod vikinger» (Storm, 1900). Storm oversatte Snorre sagaen, og her er vikingene fiender av Olav. «Krigerne omtalte ikke seg selv som vikinger, et norrønt ord av uklart opphav som på Olavs tid virker å ha vært brukt først og fremst i betydningen motstander eller fiende, enten disse var norrøne, frankiske, engelske eller andre» (Skeie, 2018, s. 68). Begrepet døde ut og ble først tatt i bruk igjen i en periode mellom 1818 og 1875 og fikk navnet «vikingtid». Trolig heller nærmere 1875 en 1818 (L. Stenvik, personlig kommunikasjon, 2. september, 2021). Begrepets fremtreden kobles inn sammen med nasjonalromantikken, hvor den nasjonale følelsen var viktig.

Et tidlig bruk av begrepet kommer fra 1840, i en tysk ordbok. I denne ordboken blir viking beskrevet som sjø-tyver og pirater. Begrepet blir også spekulert i å ha kommet fra ordet *Wik-king* (*bykonge*) og *wik-king* (*vik konge*) og flere andre versjoner av konger. Forfatteren av ordboken hevder at disse forståelsene er falske. I ordboken er definisjonen av «viking» noen som flytter eller trekker seg unna. En tolkning som kommer fra ordet *Vika*. Dette blir beskrevet som en handling pirater gjorde etter å ha skaffet sitt bytte (Richthofen, 1840, s. 1149). Dette gir en ytring for at de vi kjenner som «vikinger» ikke nødvendigvis var fra Skandinavia. «Vikinger» var tyver, kriminelle, ikke krigere som kommer i flere senere forståelser. Det er ingen nasjonalromantisk ideologisk diskurs fra Skandinavia i denne beskrivelsen av «viking».

I 1876 nevner Lorange at vikingtiden er en periode som har festet seg sterkt i det norske folks erindring. «naar Nordmænd taler om „Fædrenes Bedrifter,“ da menes næsten altid de gamle Vikingetog og de Begivenheder, som med dem staar i Forbindelse.» (Lorange, 1876, s. 119). I 1876 er begrepet «viking» koblet til vikingtokter og de begivenheter som stod i forbindelse med disse. Dette er et utsagn som sier at «vikingene» var krigere og sjøkrigere. Vi lærer i fra dette utsnittet at disse vikingtoktene tok plass eller startet fra Norge/Skandinavia. Fra 1800-tallet frem til dags dato har begrepet vært gjennom mye forandring. I dag er det blitt et mer nøytralt ladet begrep som refererer til den norrøne befolkningen generelt (Hjardar, 2019, s. 23).

Begrepet startet som et negativt ladet begrep, muligens brukt av de norrøne selv for å omtale sine fiender. Når begrepet gjenoppstår igjen rundt midten av 1800-tallet blir det brukt av arkeologer i det berømte treperiodesystemet skapt av Christian Jürgensen Thomsen rundt 1818, for å dele yngre jernalder inn i en mer presis tidsperiode. Lorange forteller også om at vikingtid og viking blir mer brukt av det norske folk for å beskrive en storhetstid, en periode å være stolt over. Vi kjenner til perioden rundt midten av 1800-tallet som nasjonalromantikken hvor Norge ser etter å styrke sin egen nasjonale identitet etter løsrivningen fra Danmark (Vold, 2022). I denne perioden virker det som om både ideologisk og vitenskapelig diskurs tvinnes sammen i en kombinert diskursiv formasjon.

«To some extent the Norwegian, Danish, and Swedish historians who constructed the Viking Age in Scandinavia did so for ideological reasons. Each nation was, for differing reasons, in need of a lost golden age of greatness [...] To bolster a separate Norwegian cultural identity as part of the drive towards the independence from Sweden that came in 1905, the Norwegian Gustav Storm vigorously promoted the fact that it was essentially his countrymen who had colonized Iceland, Greenland and established the short-lived settlement in North America in 1000.» (Ferguson, 2009, s.5).

I Norge ble en ny og ulik forklaring gitt for begrepet «viking» i 1853 med utgivelsen av «Det Norske Folks Historie I: 1.» (Munch, 1852). En forståelse på denne tiden, var at «viking» var tilknyttet Viken på Vestlandet. Munch trekker heller frem at «Vik» ikke var stedsnavnet, men heller den alminnelige betydningen av «innbøyning», «Vik». Denne beskrivelsen forklarte han med at Vikingenes skip lå i vikene og ventet på passerende skip som de kunne plyndre eller så de kunne gjøre landgang (Munch, 1852, s. 455). Munch var en norsk historiker som var med på å bygge opp en nasjonal kultur i den nye norske stat etter 1814 (Dahl, 2020). Munch beskriver ikke vikingene på denne tiden som noe å være stolt av, de blir sett på som pirater.

Tidlig på 1900-tallet har «viking» varierende betydninger i den vitenskapelige diskursen. På den ene siden ser vi et klart bruk av begrepet for å skille ut en tidsperiode i yngre jernalder. «[...] The viking period of the Northmen then known to have been found in Scotland. [...] dating from the Viking time» (Curle, 1914, s. 292). Her bruker Curle et klart språk for å separere nordmannen fra å være en «viking». Han bruker heller «viking» for å vise til tidsperioden. Dette gir innsikt i at denne forfatteren ikke bygger på den ideologiske diskursen vi ser i Norge på denne tiden. Det kan virke som at «viking» ikke blir brukt for å omtale befolkningen i Skandinavia i den vitenskapelige diskursen. «Viking grave at Reay [...] The relics consisted of the blade of an iron axe [...] the iron boss of a shield [...] an iron knife [...] a sickle of iron [...]» (Bryce & Edwards, 1927, s. 203). Her er det snakk om en grav som inneholder flere artefakter som kjennetegner en «viking grav». Gjenstander som øks, kniv, skjold bule m.m. er gjenstander som fremstår som vanlig å finne i viking graver. Bryce hadde stilt spørsmål om det ikke skulle være et sverd i graven, noe han fikk svar på fra korrespondant i Norge: «I Understand from Mr Sigurd Grieg of the University Museum of Antiquities in Oslo, Norway, who kindly answered some inquiries about the find, that this is not unusual.» (Bryce, 1927, s. 204). Her kan vi se at de utsagnene som kommer ut av teksten forstår «vikingkulturen» som en kultur med unike gjenstander. Det at det er økser, skjold og ideen om at graven muligens skulle inneholde et sverd forteller oss at det var en tanke at «vikingene» var krigere. Hva slags krigere kan ikke trekkes frem ifra denne teksten. Det er derfor mulig at viking fremdeles blir tolket som pirater.

Det kommer et skifte på 1930 tallet. Fra denne perioden får «viking» en ny betydning, og et slags «vikingstempel» blir skapt. I en arkeologisk utgraving av en viking boplass i Freswick fra 1937-1938 blir begrepet viking brukt for å omtale en kriger eller sjøkriger, men nå får også andre objekter betegnelsen «viking». «The Vikings were driven from Freswick, for as seafarers they were probably in a better position than most of the inhabitants of the county to render assistance to the Norwegian King» (Curle, 1939, s.87). Denne arkeologiske teksten gir utsagn for at vikinger ble drevet ut, trolig i form av kamp. Dette gir en forståelse for at de ikke bare var pirater, men krigere som tjente den norske kongen. Videre i denne rapporten brukes begrepet «viking» ofte; «viking-settlements, Viking Wall, Viking Bath, Viking cooking pots, Viking building, Viking dwellings, Viking Fashion, osv.» (Curle, 1939). Dette gir utsagn for at begrepet «viking» ikke lengre bare er begrenset til en tidsperiode og krigere/pirater, men også brukes om en hel kultur og sannsynligvis et folk. Det kan virke som den vitenskapelige, ideologisk og politiske diskursen har blitt koblet sammen. «Vikingene» vises mer som et krigersk folk som bedriver invasjon og sjøfaring. Det er fremdeles et klart tegn på at dette er en spesifikk periode med hvor ofte det nevnes «viking period» eller «viking age».

Ideen om at «viking» var koblet til Viken i Norge er en tanke som stadig kommer frem. Ifølge Askeberg (1944) kommer N. M. Petersen med dette utsagnet i 1934. Et utsagn som igjen blir støttet opp ved senere anledninger. *Viken* skal ha spilt en viktig rolle i vikingtiden og derav har begrepet «Viking» blitt skapt for å vise til hvor de kom fra (For originale kilder: Petersen, 1934.) (Askeberg, 1944, s. 116).

Askeberg skriver en lang tekst om begrepet «viking» i 1944 hvor han bringer opp tidligere definisjoner og utvikler sin egen. En grunn for ham å gjøre dette er litt den samme som for denne masteravhandlingen. «Begreppet vikingtid har präglats av den moderna forskningen och är så till vida missvisande, som det grundar sig på den felaktiga användingen av ordet vikingar som en akollektiv beteckning för de nordiska folken under denna tid» (Askeberg, 1944, s. 3). Her får vi et utsagn som forteller at «viking» har blitt en feles benevnelse for de som bor i Skandinavia. På dette tidspunktet knyttet «viking» til en kultur, objekter som kommer fra en kultur, et folk, krigere, sjøkriger, pirater og brukes også som en benevnelse av en tidsperiode. Som vist i figur 4 blir det laget en kobling mellom «viking» og kriger/sjøkriger en gang mellom 1920 og 1939. Vi kjenner i dag til denne perioden hvor det var et stort søkelys på å bygge opp en romantisert versjon av vikingene for bruk i propaganda.

FIGUR 4: HEFTE: «NORDMENN – KJEMP FOR NORGE!» AV © HARALD DAMSLETH/BONO. EN KLAR BRUK AV HISTORIEN FOR Å ROMANTISERE VIKINGENE TIL HELTEMODIGE KRIGERE.» FRA DIGITALMUSEUM.NO

Askeberg argumenter for at «viking» sin betydning kommer fra verbet «*Vik*», med betydningen å avvike fra den stø kursen eller omvei.

«På etymologisk vag kommer man frem til eb ursprunglig betydelse 'person som gor en avstickare, avviker hemifrån, +vistas borta' hos det maskulina ordet och 'avvikelse, avstickare, bortovaro' hos det feminina. Denna innebord hos orden sammanfaller med den, som vi funnit vara den ursprungliga och vasentiga i i vikingalivet, och kan stodjas med paralleller från andre språk.» (Askeberg, 1944, s. 183).

Begrepet viking er alltid forbundet med lange ferder til sjøs og en lengre periode borte i fra hjemmet (Askeberg, 1944, s. 181). Denne betydningen for «viking» vil da si det var mulig at de mennesker som ikke var fra Skandinavia ville vært vikinger. Askeberg gir utsagn for at så lenge man dro fra sitt hjem og ferdes til sjøs så kunne man bli definert som «viking».

En senere beskrivelse av hva ordet «viking» kunne bety kommer fra Munske (1964). Han bygger på idéen som Askeberg hadde kommet med tidligere. I hans mening betyr likevel ikke ordet en person på omvei fra hjem, men heller; «en mann som tar en reise utenlands» (Munske, 1964, s. 124). Munske, slik som tidligere historikere og arkeologer, tar frem tidligere definisjoner og deres meninger for å beskrive eller forklare hull i deres meninger før han selv kommer med sin teori om hva «viking» betyr og hva det kommer av. I hans tekst får man igjen forståelsen som Askeberg (1944) kom med. «Vikingene» var tilknyttet sjøferd fra Skandinavia, om det var i form av plyndring, krig, handel eller kolonisering er ikke lett å si. Det er derimot klart at de går bort ifra ideen om at alle fra perioden som var bosatt i Skandinavia var «vikinger». Det virker som det gjøres et forsøk

på å separere den vitenskapelige diskursen og den ideologiske diskursen fra den diskursive formasjonen rundt objektet.

Ordet viking har blitt misbrukt en god del over det siste århundret ved at det meste som rørte på seg i perioden fikk et *viking*-stempel. Handelsskip, kolonister, handelsmenn og mer ble alt stemplet som vikinger eller viking relatert.

«[...] En annen side av saken er den skjodesløse omgang med begrepet som atskillige vitenskapsmenn har gjort seg skyldig i ved behandlingen av de eldre historiske perioder. Ikke nok med at vi har fått en hel liten tidsalder oppkalt etter disse røverne, vel noe uberettiget. Det har i hvert fall ført til at det meste som rører seg i perioden, har fått Viking-stempel, alle skip er vikingskip, alle som er ute og reiser, kolonister og kjøpmenn inkludert, er på vikingferd, [...]. Dette misbruket av ordet viking er i hovedsak skapt i forrige hundreår og har liten relevans til de originale kilder.» (Hødnebo, 1987, s. 2).

Begrepets tolking har vært splittet i to grener; hvor begrepet originalt kommer fra og begrepets betydning. En gruppe mener ordet kommer fra gammel-engelsk, som orddannelsen *Wíc* «Leir, borg, bosted». På den andre siden er det forskere som sier at ordet kommer av *Vik* «bukta» eller stedsnavnet *Vik* (Hødnebo, 1987, s. 2-3). Dette er et argument som blir presentert flere ganger gjennom forskningshistorien. Hødnebo trekker frem at *Vik* trolig ikke bare gjaldt Oslofjorden, men hele kystlinjen. Han argumenterer for at vikinger ble kjent i England før viking-tiden ved handel. Dette kommer av at handelsmenn fra Norge ville kommet fra *Vík* området. Han spekulerer i at begrepet i Norge, før år 1000 ville betydd: Sjømann fra *Vík*-området, for så å utvikle seg til «sjøkriger fra *Vík*-området» og deretter «Sjøkriger allment» (Hødnebo, 1987, s. 15). Tanken om at «viking» kom fra *Vík* -området er noe Munch (1852) også argumenterte for.

Definisjonen av «viking» er ulikt fra land til land. I Skandinavia og de nordlige land er det ofte en nøytral tone til hvordan viking defineres; «en sjøkriger, en som kjemper til sjøs». Likevel forekommer det også at vikingene blir satt i et positivt lys i Skandinavia (Hødnebo, 1987, s.2).

I arkeologien fra 2000 tallet blir «viking» et begrep som prøves å unngås for å beskrive en hel folkegruppe, og brukes heller for tidsperioden. Det henger fremdeles igjen spor etter vikingstemplet. I en tekst av Pedersen (2001) er temaet en vikingtidsgrav og det som blir funnet i den. «[...] både vektlodd, mynt og en rekke andre gjenstander som en samling trofeer fra et vikingraid» (Pedersen, 2001, s. 27). I dette sitatet får vi et inntrykk av at «viking» er koblet sammen med en plyndrer. Senere i teksten dukker «viking» opp som en beskrivelse av Harald Hardråde. «Når vikingen Harald Hardråde ifølge Snorre deler sin gullskatt med kong Magnus og får halve kongeriket til gjengjeld, deles Haralds krigsbytte nettopp med skålvecter og lodd» (Pedersen, 2001, s. 24). Gjennom det arkeologiske materialet blir det beskrevet at de objektene som ligger i graven er kommet av vikingraid. Dette gir inntrykk av at de var plyndrere. Med benevnelsen av Harald som en «viking» får vi også forståelsen av at en viking var en kriger og sjøfarer. Kong Harald Hardråde var konge av Norge fra 1045 frem til 1066, da han døde i slaget ved Stamford Bridge. Ifølge sagatradisjonen seilte Harald med en hær til England for å erobre landet (Norseng, 2019). Gjennom teksten til Pedersen (2001) blir «viking» brukt mer som en betegnelse for vikingtid. Gjenstander som tidligere ville fått vikingstemplet, som Hødnebo (1987) hadde kalt det, blir nå beskrevet uten «viking» foran. Den vitenskapelige diskursen ser ut til å nå bruke «viking» for å omtale krigere og sjøkrigere.

Grønvik (2004) jobber videre ut ifra Hødnebo (1987) sin tekst. «Viking» er ikke et begrep som er koblet til *Vík*, men heller er kommet av *Wícian* eller *Wícode*. Ord som kommer fra en mer fredfull merovingertid. Merovingertid er en arkeologisk betegnelse brukt i Norge om perioden mellom folkevandringstid og vikingtid. Den dateres fra cirka 550 e.kr til 800 e.kr (Store norske leksikon, 2021). Grønvik legger frem at betydningen av «viking» kommer av midlertidige bosted (Grønvik, 2004, s. 13). «Vikingene» sin originale betegnelse startet i en fredfull periode og fikk gjennom vikingtiden en mer negativ betydning. En forståelse å ta fra dette er at vikingene kunne komme fra flere plasser enn Skandinavia, og deres originale betydning var mer som sjømenn og handelsmenn, ikke plyndrere og barbarer.

Kort tid etter Grønvik (2004) skrev sin artikkel kom Eldar Heide (2005) med en tekst som kritiserte tidligere betydninger. Han kommer med flere argumenter for tidligere forslagsfeil og misinformasjon. Hos Grønvik kommenterer han at *Wicing* ikke har betydningen «midlertidig bosted». Han sier at vikinger trolig ikke var de eneste som lagde midlertidige bosetninger. Det å sette opp midlertidige bordsetninger ville derfor ikke være et karakteristisk trekk på «vikingene».

«According to theory no. 6, *vikingr* would essentially mean 'a camper, a short-time dweller'. But this can hardly have characterized the Vikings, because it is not likely that the Vikings more than other seafarers of their time would prefer to sleep ashore or for other reasons dwell temporarily at places.» (Heide, 2005, s. 44).

Heide argumenterer heller for en tidligere teori skrevet av Bertil Daggfeldt (1983) som ikke er en veldig kjent teori. I denne teorien kommer «viking» av ordet *vika* fra gammel svensk, og betyr «Snu, skifte, vike» (Heide, 2005, s. 41). Han bygger videre på dette utsagnet og kommer frem til at tidligere eksempler ikke er godkjente. Han argumenter for at «viking» er et ord som kom før seil ble tatt i bruk i Nord-Europa, og i hans konklusjon er en viking en person på båten som skifter mellom roere. Spesielt under lange sjøferder i en periode seil ikke var tatt i bruk (Heide, 2005, s. 51-52). Heide forsvarer sitt utsagn igjen i 2006 og 2008 da hans teori om oppstanden og meningen til begrepet «viking» blir kritisert. I 2007 kommer Bjorvand (2007) ut og sier at roer skifter etymologien er helt ubegrunnet. Heide går nok en gang inn for å si at det ikke er noen støttende teori for at «viking» kommer av stedsnavnet *Vík*. Han konkluderer med at den eneste sikre bruket av ordet «viking» før viking-tid kan enkelt bli forstått som «seiler, sjøfarer (også mulig «pirat»), noe som gir mer favor til en roer skifter etymologi av «viking» (Heide, 2008, s. 28). I teksten gir Heide utsagn for flere tolkninger av det som er «viking». En ting blir klart ifra hans tekster, og det er uenigheten i begrepets betydning og opphav. «Viking» er koblet til sjøferdsel og sjømenn og trolig utviklet seg i senere tid til å bli pirater, krigere og sjøkriger. En del av diskursen som ikke var mye omdiskutert i tidligere faser av begrepet.

«Ordet rommer betydningen av å reise, i og med at verbet *Vík(j)a* betyr nettopp dette. Betydningen av hankjønnordet *víkingr* fortolkes til pirat eller sjørøver og hunkjønnordet *víking* forstås i betydningen «plyndringstokt». At ordet skal bety en vik hvor sjørøvere skal gjemme seg for å angripe, synes ikke å ha støtte i språklige analyser. [...] Denne kritikken gjelder også forslaget om at «viking» er et navn på folk fra Viken, det vil si Oslofjordområdet.» (Gansum, 2021, s. 13).

Begrepet brukes nå mer om de som plyndret, ranet, var pirater og dro på plyndringstokter. Ideen om at «viking» var et folk fra Viken og «vikingene» som gjemte seg i bukter blir mer borte i den vitenskapelige diskursen. Bruken av «viking» som

benevnelse for hele den Skandinaviske befolkningen ser ikke ut til å ha en solid plass i diskursen.

En arkeologisk tekst som tar for seg oppstandelsen og bakgrunnen for det som blir kalt «vikingtid» i dag, ble skrevet av Barrett (2008). Barrett bruker begrepet «viking» for å snakke om perioden og om gjenstander fra perioden, for eksempel «viking ships». Vikingene som et folk er noe som derimot ikke blir nevnt. Barrett unngår denne bruken og går heller for andre benevnelser:

«[...] Viking age settlement expansion entailed a mechanistic 'wave of advance' in which the Germanic-speaking peoples of Scandinavia slowly colonised neighbouring territories. [...]. It is commonly treated as a sequential process beginning with the Northern Isles of Scotland, from which it is presumed Scandinavians first operated as raiders in mainland Britain, Ireland and sometimes even continental Europe.» (Barrett, 2008, s. 674).

Her ser vi at Barrett bruker benevnelsen skandinaver over vikinger. Viking blir derfor ikke lengre et utsagn for alle beboerne i Skandinavia. Ut ifra Barrett kan det virke som at «viking» brukes kun for å referere til perioden vikingtid i den vitenskapelige diskursen.

Begrepet «viking» i arkeologien ser altså ut til å ha blitt en del forandret fra det det var i 1930. Det er ikke lengre bruken av «viking» som en beskrivelse av en hel folkegruppe, det er heller bruken av «viking» som en referering til tid: «vikingtiden». Unn Pedersen (Pedersen, 2015) skriver en tekst om håndverk i vikingtidens Kaupang. Gjennom teksten blir ikke «viking» brukt som en omtalelse av de mennesker som bodde i Kaupang i vikingtiden. Gjennom hele teksten blir ikke vikingstemplet brukt for å omtale de gjenstander som er funnet. I denne teksten blir det forstått at de som bodde i Skandinavia ikke nødvendigvis skal bli kalt vikinger. Den vitenskapelige diskursen begynner å sky unna tidligere trender hvor «viking» ble brukt for å beskrive alt og alle i perioden. Den diskursive formasjonen ser også ut til å bruke mindre ideologiske utsagn i dag, enn den gjorde på 1940-tallet og tidligere.

«The Viking Age in the West is viewed in national and ethnic terms by academic and popular audiences as a 'colonising' migration of Scandinavians, who went on to form conquering elites or whole societies across the North Atlantic and Europe.» (Griffiths, 2019, s.468).

Dette sitatet fra Griffiths gir nok et utsagn for at «viking» ikke lengre er en benevnelse på alle beboere i Skandinavia. «Viking» omtaler de som var krigere og kolonister fra Skandinavia og reiste gjennom Europa og Nord-Atlanteren. På dette tidspunktet blir det mer korrekt å omtale den skandinaviske populasjon fra vikingtiden som daner, rus, nordmenn eller skandinaver. Ideen om at «vikingene» var kun fra Skandinavia er også blitt skiftet:

«By no means all 'Viking' settlers were necessarily ethnically Scandinavian in origin. The growth in the study of isotopes from inhumations in Viking cemeteries is illuminating the complex and varied composition of settled groups.» (Griffiths, 2019, s. 472).

«Viking» i den arkeologiske diskursen virker nå til å omtale de som drev med kolonisering. Deres etniske bakgrunn har ikke lengre den samme betydningen som tidligere (Griffiths, 2019, s. 472).

Kurator hos Lofotr gir os et eksempel på nåtidens definisjon av begrepet «viking»:

«Det viktigste poenget er at vikingene defineres gjennom kultur, ikke genetikk. Og en del av svaret på hvem vikingene var, vil være at det er forskjellige fra sted til sted, land til land» (Torbergsen, E. 2021. Personlig kommunikasjon).

Med dette sitatet får vi på lik måte som Griffiths et utsagn for at etnisitet ikke er det viktigste i definisjonen av «viking». Griffiths som er en ledende arkeolog i England og spesialist på vikingtid kan gi utsagnet til Lofotr en sterkere posisjon, om de referer til hans arbeid i sin kunnskapsproduksjon eller formidling. Det er også merkbart at den vitenskapelige diskursen har forandret seg over tid. Et annet sitat gitt av Lofotr:

«I think it's important to differ between the people living in Scandinavia for the defined period of time and those who went abroad or settled abroad. They are all called Vikings, but we should let our audience know which Vikings we are presenting» (Torbergsen, E. 2021. Personlig kommunikasjon).

Her forstås det som at alle som bodde og kom ifra Skandinavia er vikinger. Dette er trolig på grunn av at museet ønsker å være mer passende for forventningene til sine gjester. Sitatet gir også en forståelse i at det er forskjeller på «vikingen». Bruken av «viking» som en benevnelse for hele den Skandinaviske befolkning er noe som ikke helt passer inn med hva Gansum, Griffiths og Barrett gir utsagn for, som vist over. På den ene siden har man de som reiste ut av landet, de som var; pirater, krigere, sjømenn, handelsmenn og kolonister. Den andre siden er bruken av «viking» som en benevnelse på alle i Skandinavia. Viking er et begrep som er kjent i den offentlige sfære og som har en annen forståelse for begrepet enn hva som ligger i den vitenskapelige diskursen. Else Roesdahl beskriver et typisk bilde av «vikingene» slik: «The Vikings, appearing on foreign shores in their ships, sword in hand, performing bloody deeds, plundering churches, extorting money, engaging in battle, murder and abductions» (Roesdahl, 2016, s.3). Dette bilde er det som henger igjen i mye av den offentlige sfære. I Cambridge ordbok blir «Viking» beskrevet som en person som tilhørte en rase av det skandinaviske folk som reiste ved bruk av havet for å angripe deler av Nord- og Sør-Europa (Cambridge, 2021). Ordboken holder på tidligere beskrivelser av at vikingene var alle som var fra Skandinavia i perioden. Selv om den vitenskapelige diskursen har gått mer bort fra denne beskrivelsen, er det fremdeles noe som henger igjen i samfunnet. Dette er trolig en av grunnene til at museum som Lofotr definerer alle i Skandinavia som «vikinger» for å være i stand til å påvirke samfunnet sine tanker om hva og hvem som var «viking».

Forskningshistorien til begrepet «viking» har, som beskrevet over, gjennom tiden hatt flere definisjoner. Over tiden er det noen kjennetrekke som ikke forandrer seg. «Viking» er tilknyttet sjøfart, skandinavisk kultur og plyndring eller krigføring. I språkforskning kommer stedsnavnet Viken ofte frem, men det er mye uenigheter rundt betydningen av navnet. Det er mulig å se hvordan «viking» ble et begrep som betydde en hel folkegruppe i Skandinavia fra ca 700- ca. 1100 e.kr. gjennom starten av 1900-tallet og hvordan vitenskapelige tekster argumenterte for å forandre denne diskursen fra midten av 1900-tallet til i dag. I dag ser vi at «viking» ikke lengre brukes som en fellesbetegnelse på befolkningen i Skandinavia i perioden, men heller begrenses til pirater, sjøkriger, handelsmenn og kolonister i den vitenskapelige diskursen. Lofotr ser ut til å bruke en del av den eldre vitenskapelige diskursen i sin formidling, trolig for å holde seg relevant og forståelig for allmennheten.

5. Lofotr og Jorvik

Veien videre for å forstå diskursen rundt begrepet «viking» hos museene Lofotr og Jorvik kommer gjennom deres formidling. Dette vises i museenes presentasjon av deres guider, utstillinger, rekonstruksjoner samt forskningslitteratur de har tatt del av. Det blir tatt i bruk litteratur som omhandler «viking» for å kunne sette søkelys på museenes perspektiv. De artikler og tekster som ikke omhandler «viking» eller ikke gir klare utsagn for hva de tenker «viking» er har derfor ikke blitt tatt i bruk for denne teksten. I dette kapitlet blir museene presentert separat for å lage et klarere bilde av hva hvert av museene presenterer og har søkelys på. Det som blir presentert er det som gir utsagn og ser ut til å passe til den vitenskapelige diskursive formasjonen.

Det kan oppfattes som at Lofotr og Jorvik har et relativt likt syn på vikingene. Museene viser begge et område med rik kultur, med mindre søkelys på krig enn tidligere beskrivelser og forståelser av begrepet «viking». Dette passer til den vitenskapelige diskursen, hvor «viking» nå også blir mer forstått som handelsmenn og ikke bare rene pirater. Lokalitetene til museene reflekterer de gjenstander og den formidlingen de gir. I Lofotr har de et stort uteområde som brukes i deres formidling og aktiviteter. Jorvik befinner seg i storbyen York, og er derfor begrenset til et relativt mindre lokale.

Posisjonene som museene skaper for seg selv gir deres utstillinger og utsagn et potensiale til *seriøse utsagn*/diskursive utsagn. Lofotr som et museum tilhøre som nevnt organisasjonen Museum Nord, en organisasjon med ansvar for 21 andre museer nord i Nordland. Museum Nord som en organisasjon består av flere individer med variert utdanning og erfaring. Geir Are Johansen, direktør for Museum Nord er utdannet arkeolog på master nivå ved Universitet i Tromsø. I styret til organisasjonen sitter også Lars Stenvik som varamedlem. Han var en professor i arkeologi hos NTNU og hadde forskningsfelt på jernalder og jernfremstilling. I Lofotr sitt styre er Marion Fjelde Larsen daglig leder. Hun har også en hovedfagsavhandling i arkeologi og har jobbet med andre arkeologer, som Hein Bjartmann Bjerck i skapelsen av «Norges fiskeri- og kysthistorie Band 1: fram til 1720» (Kolle, 2014). Konservator hos Lofotr er Elin Tinuviel Torbergesen, som har master utdannelse i arkeologi ved Universitet i Oslo og skrev i sin master om perioden fra bronsealder periode II til Folkevandringstid⁴. Disse arkeologene og institusjonene som individene kommer fra eller tar del i er noe Lofotr kan lene seg på for sin posisjon i samfunnet. Det er på grunn av Lofotr sin tilkobling til Museum Nord, Lars, Elin, NTNU, Universitet i Tromsø og flere at de utsagn som Lofotr gir i sin formidling kan ha potensiale til å bli diskursive utsagn.

Jorvik på lik linje som Lofotr sikrer sin posisjon ved å knytte seg til organisasjoner og individer med relevant utdanning innenfor fagfeltene; arkeologi, historie og museologi. York Archaeological trust⁵ (YAT) er organisasjonen som stod bak utgravningen av Coppergate i York, England i 1976-1981. Denne organisasjonen har laget to underliggende organisasjoner som de bruker for å nå sine mål av formidling, arkeologiske utgravninger, utdanning m.m. Disse organisasjonene er «York Archaeology» og «The JORVIK Group».

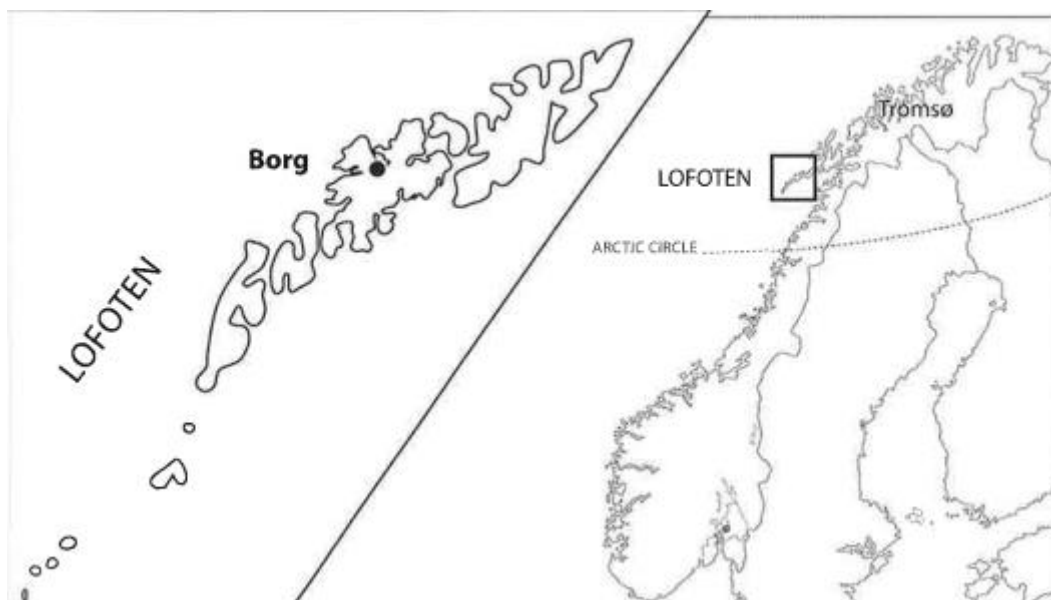
⁴ Mastergraden til Elin Torbergesen (2017), er Samfunnet på Forsandmoen i sør-skandinavisk kontekst: en komparativ analyse av gårdsorganisering på Forsandmoen sammenlignet med Almhov, Hodde og Vorbasse, fra bronsealder periode II til slutten av folkevandringstid.

⁵ En egen finansiert utdannings veldedighet og ledende profesjonell arkeologisk organisasjon. De ble etablert i 1972 og har siden da drevet med arkeologiske utgravning, formidling, utdanning og skapelse av velkjente besøkssenter. For å lese mer gå på deres hjemme side: <https://www.yorkarchaeologicaltrust.co.uk>

Gjennom denne organisasjonen får Jorvik tilknytning til individer med en sterk posisjon som har mulighet til å uttale seg om «viking» og vikingtiden. Gareth Davies har en leder stilling for arkeologi i YAT. Hans felt av ekspertise ligger i perioden 450-1100 e.Kr. Gareth er også en professor ved Nottingham universitet, noe som skaper kobling mellom Jorvik og den akademiske verden. Howard Jones er direktør for arkeologi ved YAT og har gjennom sin doktorgrad om romersk-britisk og tidlig middelalder tid skrevet om bruk av gravhauger i White Peak i Derbyshire og North Staffs. Disse individene og det arbeidet som YAT gjør, både innenfor kunnskapsproduksjon, arkeologisk utgravning, formidling og opplæring gir Jorvik en tillitsverdig posisjon som formidler. Jorvik er en del av Jorvik Group, som er direkte under YAT., og med denne tilkoblingen kan utstillingen og formidlingen til Jorvik få potensiale til å bli diskursive utsagn.

5.1 Lofotr - et levende museum

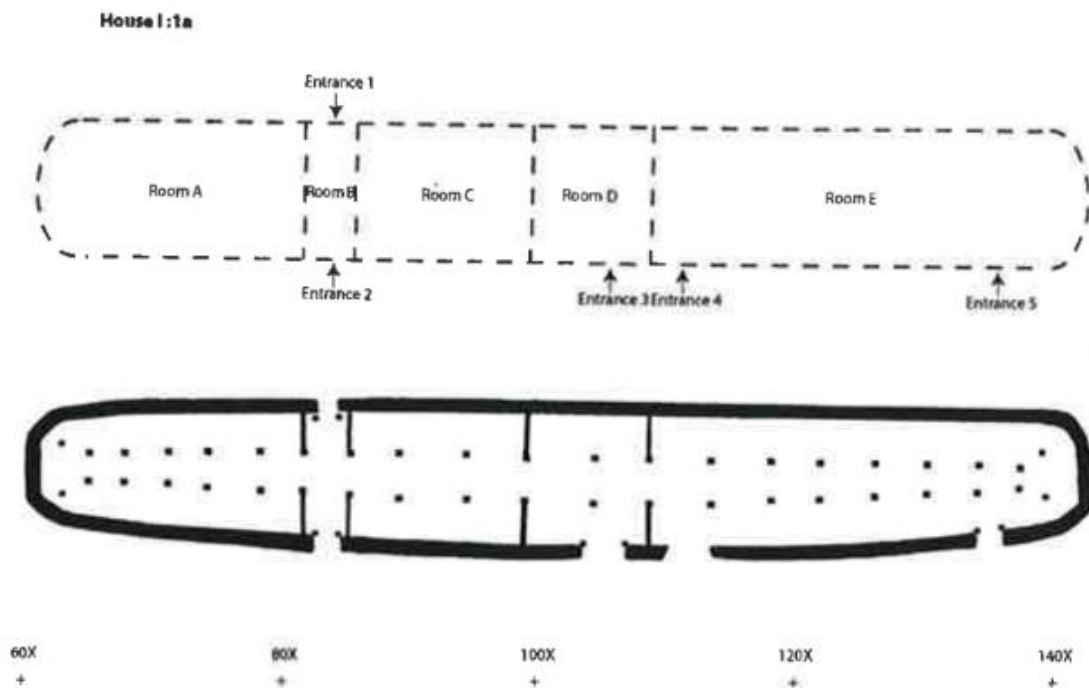
Lofotr på Vestvågøy, se figur 5, er kjent som et levende museum, og de reklamerer for muligheten til å oppleve vikingtiden i et levende miljø. Der er det mulig å kjenne lukten av tjære og bål, smake på den maten som vikingene trolig ville spist og høre på historier. «Vikingene har ventet på deg i mer enn 1000 år» (Lofotr, 2021) står det på deres hjemmeside per dags dato (4.10.2022). Museet ble grunnlagt som et resultat av en uventet oppdagelse i 1981 av et jernalder langhus på Borg. Bonden som eide området oppdaget en dag han ploget at jorden var ekstra svart og det var merkelige objekter som befant seg i jorda (Sæther, 2008, s. 53). Det ble funnet to langhus, hvor langhus 1:1a (figur 6) ble datert til å ha blitt reist rundt det 7. århundre og revet rundt det 10. århundre. Huset ble estimert til å være ca. 80m langt og 7,5-9m bredt (Johansen & Munch, 2003, s. 13). I tidlige stadier av utgravningen ble det spekulert på om dette var en høvding gård (Munch, 2003, s.100). Gjennom de arkeologiske sporene ble det tolket som at huset hadde fem rom (Herschend & Mikkelsen, 2003. Munch, 2003. Munch, 2003).

FIGUR 5: KART OVER NORGE SOM PRESENTERER BORG SIN LOKALISERING. FRA «BORG IN LOFOTEN» AV G. S. MUNCH (RED), O. S. JOHANSEN (RED) & E. ROESDAHL (RED). S. 11

Rom A, C og E var de største rommene. Rom A ble tolket som en boligdel, Rom C, ble tolket som gildehallen og rom E ble tolket som fjøsdelen. Rommenes tolkning kom av de arkeologiske sporene som ble gjort på hvert sted. Rom C ble spekulert som Gildehallen ettersom de noen av de arkeologiske funnene var rike gjenstander som glass og

gullgubber⁶. De arkeologiske sporene forteller oss at huset ble revet, og det er mulig denne flyttingen skjedde raskt og voldelig, ettersom det ble funnet flere knuste glass (Herschend & Mikkelsen, 2003, s.42). Huset ble i 1995 rekonstruert ved å følge de arkeologiske sporene som ble oppdaget. Det er et forsøk på å gjøre utseende og rominndelingene til huset så autentisk som mulig. Spekulasjonen i at dette kunne være et høvdingsete kommer av de rike funnene som ble gjort i huset. Det ble funnet glassperler, glass med gull-belegg, gullgubber m.m. Det eksisterer også sagalitteratur om en mann med navn Olav Tvennumbruni, som sies å ha vært en rik og mektig «Hamram» og skal ha kommet fra en øy som het Lofot. Han skulle ha reist fra Norge til Island rundt 870-tallet. Lofotr presenterer en teori om at Olav var høvdingen på Borg (Sæther, 2008, s. 53). Museet formidler teorien om at Olav Tvennumbruni dro til Island fra Borg (Skudem, 2019, s. 98). Det er tre forskjellige versjoner av Landnáma bók som har overlevd siden middelalderen (*Sturlubók, Hauksbók og Melabók*). Alle versjonene nevner Ólafr Tvennumbrúni fra Lófót, navnet på Vestvågøy i middelalderen. Det sies at Ólafr var en av de som koloniserte Island (Nielsen, 2003, s. 276-278).

FIGUR 6: PLANTEGNING AV LANGHUS 1:1A MED ROMINNDELING. FRA «THE MAIN BUILDING AT BORG (1:1)» TEGNING AV D. KALDAL MIKKELSEN & E. HØGTUN, IN BORG IN LOFOTEN: A CHIEFTAIN'S FARM IN NORTH NORWAY. S. 43.

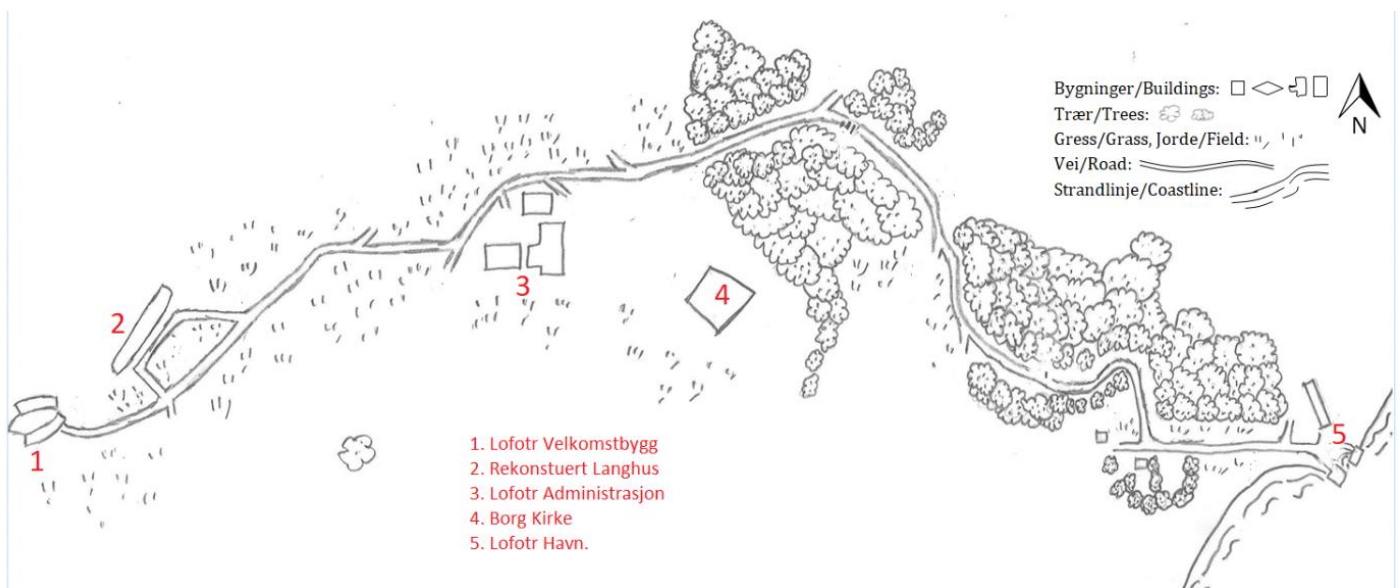
Museet har i dag flere attraksjoner som fungerer som formidling av vikingtiden og har som mål å kunne gi gjestene en mulighet til å leve seg inn i perioden, samt lære mer om «vikingene». Museet består av det rekonstruerte langhuset, et aktivitetsområde, en arkeologisk utstilling og det originale funnstedet. Museets lokasjon samt aktiviteter er til for å la gjestene ta, føle, lukte og prøve det som var å være «viking». Dette er for å gi gjester en opplevelse, men også for å påvirke hvordan gjester tenker om «vikingen». For museet er det viktig å poengtere at «vikingen» ikke er den brutale krigeren mange av oss er blitt kjent med gjennom populærkulturen vi har i dag. Museets fokus ligger mye på det

⁶ Gullgubber er laget av små tynne plater av gull. De er normalt bare en til to kvadratcentimeter store og har relieffmotiveer. Les mer på: <https://www.lofotr.no/nb/historien/gullgubber>

maritime livet til de som bodde på Borg i samtiden, og med det følger en mulighet for gjester å prøve seg på en mindre seilas med et rekonstruert vikingskip, Vargfotr. Det er en rekonstruksjon av Gokstadskipet, men på 65% av det opprinnelige skipets størrelse (Skudem, 2019, s. 87).

Lofotr har også en veldig klar målgruppe. Den største målgruppen er turister som utgjør en majoritet av de besøkende (Torbergsen, 2020, s. 8). Turistene har ofte lite forkunnskaper om museet og vikingtiden. Disse forkunnskapene om vikingtiden baserer seg gjerne på dokumentarer eller filmer de har sett som omhandler vikingene. Flere blir overasket når de kommer til museet og får se en mer «menneskelig» og «levende» versjon av de norrøne som bodde på Borg. De andre målgruppene til museet er lokalbefolkningen og barn. Ønsket til museet for å nå ut til disse gruppene er: «å gi alle besøkende en interessant, spennende, og «levende» opplevelse av et høvdingsete fra begynnelsen av vikingtiden» (Torbergsen, 2020, s. 8). Museet skal gjøre det mulig for de besøkende å fornemme hvordan høvdingen, husfrua og deres folk bodde og levde. Det skal også formidles hvordan det allerede på 700-900 tallet e.Kr. var en utstrakt kontakt og handelsforbindelse med Europa. Den siste del som er «essensen» i det som formidles på Vikingmuseet er om hvordan Borg er «De Hellige Høyder». Borg hadde sannsynligvis hatt en religiøs og administrativ funksjon i vikingtiden, som ble med gjennom middelalderen og frem til dagens gamle prestegård og kirke. Langhuset var trolig en sentral plass i ideologisk sammenheng, noe som kan være en grunn til at en kirke ble plassert ved det gamle langhuset (Torbergsen, 2020, s. 9). Nord-Norge har også i mange år vært viktig for forståelsen av vikingtid gjennom praktfulle arkeologiske funn, sagalitteratur og Ottares beretning til Kong Alfred av Wessex på slutten av 800-tallet. Funnet som ble gjort på Borg, er derimot det som satte Nord-Norge på vikingtidskartet (Storli, 2016, s. 75).

Det kan virke som om Lofotr i sin formidling har delt det diskursive objektet «viking» i to ulike diskursive objekt. Det vitenskapelige objektet og ideologiske objektet. Museet bruker «viking» som en felles betegnelse for alle som bodde i Skandinavia i vikingtiden, for å gjøre det mer forståelig for sine gjester. På samme tid har de i sin formidling lurt inn begreper for å omtale «vikingene» som norrøne eller håløygene, noe vi skal se nærmere på i dette og det neste kapittelet av denne avhandlingen.

FIGUR 7: OMRÅDE KART OVER LOFOTR VIKINGMUSEUM. (TEGNING O. SAGMO)

5.1.1 Guidene og levende formidling

Guidene i Lofotr er alle kledd i kostymer som er inspirert ut ifra funn av klær fra samtiden og gir et inntrykk som museet føler passer best med deres formidling. Klærne som guidene bruker, gir en viktig innsikt i hvem «vikingene» og mennesker som bodde på Borg var. Lofotr har en kontaktperson de bruker eller brukte for å lage kostymene til guidene så autentisk som mulig, Nille Glæsel. Hun har vært med å sy, skåret til eller gitt råd til museets beholdning av kostymer (Lofotr, 2008). Glæsel er utdannet tekstilkonstruktør og faglærer i tekstil, med pedagogikk, mønsterkonstruksjon, maskinstrikk og skinn & lærarbeid (Glæsel, 2021). Hennes erfaringer, utdanning og arbeid med eksperimentell arkeologi gir henne en posisjon hun kan bruke for å gi ulike utsagn om klær og tekstilarbeid. Kostymene skal gi guidene en form for autentisitet som «vikinger», noe som lar besøkende få muligheten til en bedre forståelse og et klarere bilde av hvordan de norrøne kledde seg. Mange er muligens overrasket over manglende lær armbånd som de ofte ser på filmer og serier. Håndverkerne på museet skaper også noen av de klærne som blir brukt av guider. Noe gjester har mulighet til å se. Dette skaper en autentisk følelse av hvordan de norrøne levde og gir en ide om hvor lang tid det tok å lage klær. Dette kan muligens være et utsagn fra museet om at «vikingene» ikke hadde tid eller mulighet til å alltid krige, men hadde daglige oppgaver som måtte utføres. Dette kan legges opp mot de andre arkeologiske gjenstandene som er blitt funnet. Det er et fåtall av våpen som er utstilt på museet, men et mye større antall av daglige gjenstander og verktøy som ville blitt brukt i det daglige liv.

Guider har også en oppgave i å formidle til skoler som kommer til museet. Det er ofte at skoler fra nærområdet av Lofotr, gjerne fra Leksvik, kommer for å lære mer om «vikingene» og vikingtiden. Ut ifra personlig kommunikasjon som undertegnede har hatt med guider ifra museet så kommer skoler på museet som supplement til hva de har i læreboken. Skoler som kommer på besøk, er alt fra grunnskole og barnehage til folkehøgskoler (Kim Holte, guide hos Lofotr, personlig kommunikasjon 2022). Det at skoler opp til folkehøgskoler kommer til museet som supplement til hva de lærer på skolen gir museet en troverdighet i sin formidling.

Hva guidene kan formidle og skal formidle er forklart i detalj i «guidehåndboken». Dette er en håndbok laget av konservatoren på museet for sine guider for å instruere dem før arbeid. Detaljer om bygningen samt et eksempel på et manus er listet i denne håndboken. Manuset gir en forståelse for hva museet ønsker å formidle noe som blir beskrevet i kildelisten «Hva ønsker museet å formidle til publikum?» (Torbergesen, 2020, s. 8). Essensen av hva museet ønsker å formidle er et høvdingsete som sannsynligvis befant seg på Borg og hvordan menneskene, høvdingen og husfrua som bodde der levde. Fokuset er igjen på de arkeologiske sporene som ble funnet i området, og det legges spesielt vekt på at Borg var et handelssenter. Høvdingen og høvdingsete formidles som et viktig administrativ og religiøst senter i samfunnet.

Borg legges frem som et område med god maritim fauna som ga mat og andre produkter som kunne videreføres og brukes i handel. De norrøne, «vikingene», brukte de maritime ressursene til å gjøre livet så komfortabelt og rikt som mulig.

«Det er havet og skipet som danner grunnlag for Lofotens rikdom opp gjennom århundrene. Torskefiske, sildefiske, selfangst, hvalfangst, sjøfuglfangst og sinking av egg og dun gjorde håløygene til et rikt og mektig folk. Handel med skinnprodukter, pelsverk, marin olje, og hvalrosstann ga gode inntekter» (Torbergesen, 2020, s. 17).

Sitatet fra guidemanuset forteller at museet setter søkelys på handel og det maritime. Sitatet forteller også at de mennesker som bodde på Lofoten blir kalt håløygene. De blir i dette sitatet ikke presentert som vikinger. Dette kan være fordi museet ønsker å unngå «viking» som en felles benevnelse på alle i Skandinavia i vikingtid. Når gjester kommer i kontakt med guider så blir de norrøne som nevnt mer omtalt som håløygene, i stedet for «vikinger». En av de viktigste tingene som blir nevnt i håndboken for guidene, er dikotomien mellom fakta og tolkninger. Det skrives at det guidene forteller ikke er bastante fakta om perioden, men heller begrunnede tolkninger teorisert av arkeologer. Arkeologi er ikke en solid vitenskap med fasitsvar, men går heller ut på faglige begrunnede tolkninger (Skudem, 2019, s. 84). Her legger museet seg opp mot den vitenskapelige diskursen for å bygge seg opp en posisjon. De får også gjennom å legge seg opp mot den vitenskapelige diskursen en tillitt fra samfunnet som troverdige formidlere.

Lofotr ser ut til å presentere vikingene på Borg som handelsmenn, som var veldig gode i sitt yrke. De hadde et sterkt samfunn som var i stand til å skaffe disse råvarene og igjen bruke dem til handel med resten av Europa. De mennesker presentert hos Lofotr er langt mer fiskere, jegere, gårdbrukere og handelsmenn enn krigere og pirater. Guidens oppgave er å gi liv til samfunnet og vise og snakke om hvordan bare en liten del av populasjonen til Skandinavia går under betegnelsen «vikinger». Gjester har ofte en tanke om at alle fra perioden er «vikinger», og dette er noe guider og museet må spille på. Høvdingen Olaf Tvennumbruni, som trolig tok del av handelsruter, og sannsynligvis kriger ville blitt kalt en «viking», men hans folk som ikke tok del med han i handelsruter over havet eller kriging over havet eller koloniserte et område vil blir ikke referert til som «vikinger».

Guider går over aspekter av den norrøne mytologien og at Borg var et religiøst senter, med en «hamram» (formsifter) som høvding. Dette, sammen med statuer og objekter som symboliserer enkelte elementer av den norrøne mytologien, gir utsagn for hva museet ønsker å si om forholdet mellom de norrøne og gudene deres. De tilhørte en eldre religion med en høvding som hadde mye makt i det daglige samfunnet og holdt makt i den religiøse verden. Ett av de punktene som guidene samt den arkeologiske utstillingen tar frem er at Borg ble forlatt på grunn av at Olav Tvennumbruni ikke var villig til å underlegge seg det nye kongeriket som Harald Hårfagre samlet. Han ville heller ta med seg sin rikdom og sitt folk og flytte til Island hvor han kunne beholde sin makt og fortsette sin tro (Torbergsen, 2020). Selv om Harald Hårfagre aldri, eller trolig aldri, reiste til Lofoten for å krige var det alliansen han gikk inn i med Ladejarl Håkon som lot Harald ta makten i Norge. Dette var så grunnen til at mange høvdinge og storfolk fra Nord-Norge forlot landet. Det er ikke sikkert om Ladejarl Håkon Gjotgardsson og Harald Hårfagre inngikk en union, men ifølge Heimskringla skal Håkon ha blitt en Jarl under Harald (Jørn, 2022).

5.1.2 Arkeologisk utstilling og vikingen på Borg

Under utgravningen er Det er to grupper som får spesiell oppmerksomhet; gjenstander av glass og keramikk. Et av de mest spektakulære funnene som ble gjort av glass i utgravningen var glass med gull-folie (Johansen & Munch, 2003, s.15). Glasset er en indikasjon på handelsruter som kunne ha gått til og fra Lofotr. Gullfoliert glass ble produsert i Italia allerede 300 år f.Kr. Glassbegeret som ble funnet i utgravningen på Borg ble trolig produsert 300 år e.Kr i Köln-området. Dekoren på glassbegeret tyder på at begeret sannsynligvis kommer fra et kloster. Det spekuleres i at begeret ble brukt av høvdingen på Borg under hedenske ritualer i hallen, rom C (Skudem, 2019, s. 76). Begerets plassering i den arkeologiske utstillingen, samt en rekke andre materialer som

perler og gull, viser til handel og/eller plyndring som lokalbefolkningen kunne vært involvert i. Det er mye rikdom i Lofoten i form av det maritime livet som ble nevnt tidligere, og museet bygger på at det var mer sannsynlig at handel var grunnlaget for rikdommen og ikke plyndringstokter.

I den arkeologiske utstillingen befinner det seg fem hoved monterer. De dekker forskjellige temaer om vikingtiden, og inneholder arkeologisk materiale om visse temaer. Monterne tar for seg temaene handel, rikdom, makt, ætt og rite. For hvert monter er det en enkel tekst som blir lest opp ved bruk av en audioguide som forteller om hvert tema (Audioguiden på museet bruker nummer, det er et nummer for hvert objekt og for hvert monter i den arkeologiske utstillingen). I tillegg til den raske og forklarende teksten om hvert emne er det også fordypende tekster som går i mer detalj på de forskjellige objektene. Ved glasset med gull-folie kan en høre at dette var en teknikk fra Köln-området og dukket opp en gang rundt 300-tallet etter Kristus (Skudem, 2019, s. 76).

Gjenstandsmaterialet som er utstilt har søkelys på livet i Vestvågøy og Nord-Norge. Det er to deler av våpen som er stilt ut, men og en rekke gjenstander som tilhørte det daglige livet til håløygene i samtiden. Alt fra fiskesøk, glass, hvalbeinsplater, skålspenner i bronse, rekonstruksjon av Skjoldeham drakten, til perler og kjøttkniver i bein og gevir. De gjenstandene som gjestene får se gir de en forventning til hva de blir møtt med senere i museet. Dette forbereder dem på at de skal se det daglige livet av «vikingene», og ikke bli møtt med en gruppe krigere. Jakhelln (2003) satte opp fire punkter som var formålet med formidlingen og ønsket til Lofotr da museet ble skapt:

- «The History of Borg is important both for the inhabitants' identity and for their feeling of belonging to the region. Nowhere in Norway can a Viking chieftain's complex be more clearly illustrated than at Borg.
 - Borg is an important didactic source for a deeper understanding of the society of the past.
 - Borg represents a major cultural attraction that will strengthen both the local and the regional tourist industry.
 - The activities created at Borg will bring increased economic activity, creating new jobs in the local community.»
- (Jakhelln, 2003, s. 301).

5.1.3 Det Rekonstruerte langhuset

Langhuset hos Lofotr er trolig den mest reklamerte delen av museet. Langhuset på Borg ble gjenskapt ved bruk av de arkeologiske sporene på Borg. Dette var for å gjøre huset så troverdig som mulig.

«Gjennom arbeidet med rekonstruksjonene for Høvding gården og for Naustet er jeg blitt tydelig oppmerksom på hvor lite man virkelig vet om bygningens konstruksjoner fra denne tiden» (Jakhelln, 1994, s. 57).

Jakhelln poengterer likevel begrensningen av kunnskap vi har om samtidens konstruksjons metoder. Lofotr jobbet sammen med flere arkeologer og historikere for å prøve å finne den konstruksjonen som var mest tro til det originale huset. Rekonstruksjonen i Lofotr er plassert rett ved den originale hustuften som er blitt markert i landskapet. Det var en periode at det var spekulert om huset skulle vært dekket med torv tak, noe langhuset i dag ikke har, se figur 8. Grunnen til at museet gikk bort ifra denne konstruksjonen var på grunn av et seminar i Lofoten som snakket om et «krav» at langhuset skulle markere seg og gi en dominerende utforming. Torvtak i det nordiske klima gir en begrensning på

reisning av taket, ca. 33,6°. Tak som ikke er dekket med torv gir derimot mulighet for bruk av bord eller spon og dette tillater at bygningen kan konstrueres med større reisning og få et mer dominerende uttrykk (Jakhellin, 1994, s. 69). Det argumenteres for at husets tak var på en 9,9m høyde og hadde en vinkel på 53°, noe som minner mer om stavkirke vinkel, men som også gjør det umulig å dekke huset i torvtak ettersom torvtak har en maksimalvinkel på 45° (Torbergsen, 2021, s. 125).

Langhuset vi ser hos Lofotr i dag er et høyt hus uten torvtak, men har torv som strekker seg litt over veggene som voll. Det er et tydelig tegn på at de ønsket å la huset skille seg ut fra landskapet, og i likhet med den spekulerende fortiden gir et dominerende uttrykk for gjestene. Utseende til langhuset har mye å si for de besøkende. De detaljer og kunstverk som er lagt i huset, både på innsiden og utsiden former de besøkenes meninger og gir utsagn for hvilket samfunn «vikingen» levde i. Bygget er en konstruksjon med flere symboler og mye symbolikk. De elementene av bygget fremmer tankene til gjestene og gir de en unik opplevelse. Sterke elementer som vises ved inngangen til langhuset er et dragehode som ser over de besøkende, et langt mørkt tak med to andre dragehoder som ser ut på hver sin ende av huset og treskjæringene som finnes i inngangspartiet gir de besøkende et syn mange trolig aldri har sett før. Høyden på huset er 9m (Lofotr, 2021), noe som lar det skille seg ut. I langhuset henger det et titalls tørrfisk, dette igjen demonstrerer livnæringen til håløygene som bodde der. Beliggenheten til Borg ga innbyggerne gode muligheter for jordbruk, men det de boende ville livnært seg med var trolig fiske og maritimt liv (Røde, 1996, s. 12-13). Fisk var en viktig del av deres diet, og tørking av mat for lagring var en vanlig aktivitet. Tørking av fisk og lagring av mat som

FIGUR 8: SØR-ØST SIDEN AV LANGHUSET. DRAGEHODE OVER INNGANG. VISNING AV RIKDOM OG MAKT. FOTOGRAF KIM HOLTE. PRIVAT BILDE (4. OKTOBER 2022).

kritiske forberedelser for overvintring blir gjerne poengtert til yngre gjester ved museet, som ikke nødvendigvis ser dette som en selvfølge

De maritime råvarene som var tilgjengelig hos «vikingene» og funnet gjennom arkeologiske spor kan være et tydelig tegn på stor innlands- og utlandshandel. Museet gjør dette klart i et av deres «rollespill» som de utfører for gjester under kveldsgilder. I disse rollespillene er husfruen og noen ganger høvdingen til stedet for å selge ideen om hvordan høvdingsete var viktig for det administrative livet, men også for det religiøse aspektet av samfunnet. I et rollespill som foregår gjennom sommeren blir det snakket om at høvdingen (Olav) skal reise ut fra Lofoten med varer for handel i utlandet.

Gjennom jernalderen var handel og gaveutveksling en viktig del av samfunnet. De råvarer som blir funnet i de nordlige deler av Skandinavia var høyt ettertraktet i Europa på grunn av den gode kvaliteten. Handelsruter fra Nord gikk til Sør-Norge eller til det Europeiske kontinentet, noe vi finner spor av i dag fra de varene som ble fraktet tilbake fra det Europeiske kontinentet til Nord-Norge (Lillevik, 2011, s. 22). Dette vises også i langhuset, hvor drikke glass blir vist i gildehallen.

5.2 Jorvik Viking Senter

«The original Viking Encounter» (Jorvik, 2019). Dette er det første man ser når man går inn på nettsiden til Jorvik Viking Center (heretter Jorvik) per dags dato (4/10/2022). Et senter med formidling og fullt søkelys på den norrøne koloniseringen og etableringen av handelsbyen Jorvik. Jorvik blir funnet i York, England, se figur 9. Jorvik skryter av sin autentiske visning av vikingtidens York og de autentiske karakterene som stammer fra den norrøne verden (Jorvik, 2021). Senteret er delt inn i tre deler, eller fire om man inkluderer museums butikken. Del 1 presenterer en kort visning av en in situ arkeologisk utgravning som tok plass i Coppergate. Visningen er ikke den originale og er satt opp i ettertid for å vise gjester hvordan det ville sett ut når utgravningen var underveis. Dette gir et lite innblikk i det arkeologiske arbeidet og gir gjester en forståelse for hvordan en utgravning kan se ut. Gjestene får gjennom in situ utstillingen en ide om hvordan rekonstruksjonen de vil se senere ble bygd opp.

Del 2 er det Jorvik trolig er mest kjent for, en «tidsvogn» som tar gjester med gjennom en rekonstruert Coppergate handels gate og en liten del av en rekonstruert by.

«The men, women and children you will meet at JORVIK are the culmination of over forty years of rigorous academic work, positioning them within the wider historical and cultural context of the period, and all have their tales to tell...» (Jorvik, 2021).

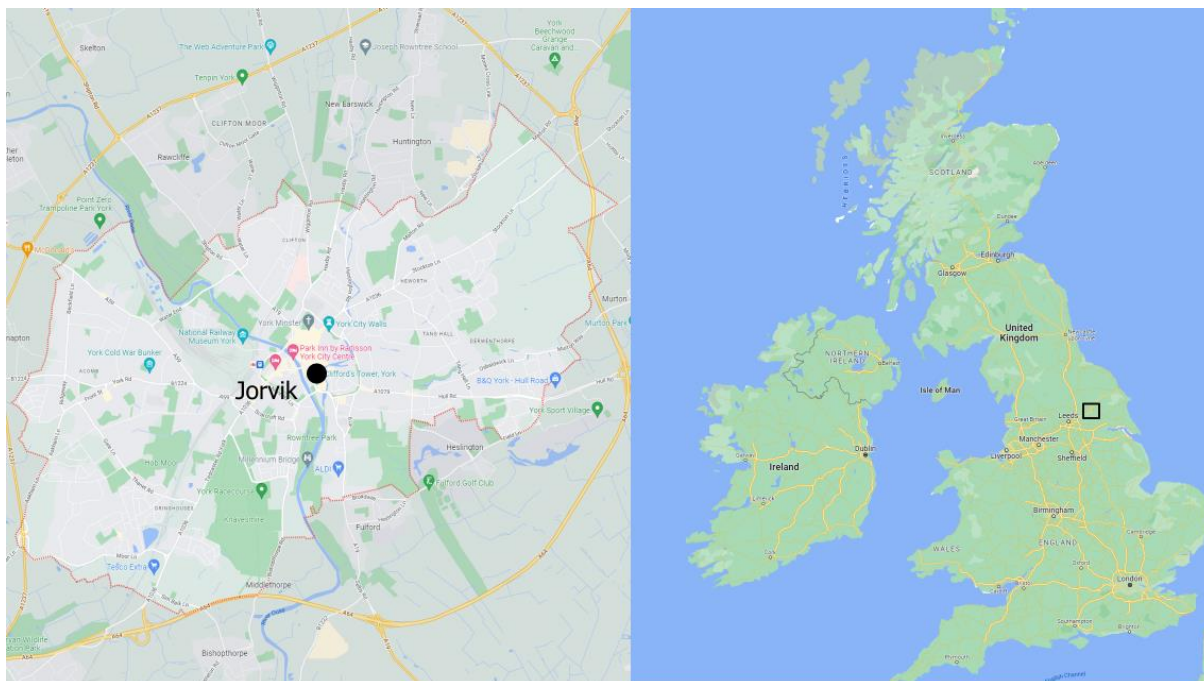
I dette sitatet legger Jorvik seg opp imot den vitenskapelige diskursen, som de lener seg på i sin formidling. Deres fremstilling av «vikingene» og den kulturelle kokepotten som var Jorvik handelsby blir vist i denne delen av senteret. En audioguide forteller om de forskjellige karakterene som står rundt i gaten og informerer gjester om hva de ser på.

Del 3 er den arkeologiske utstillingen, der noen av artefaktene som ble funnet under utgravningen blir vist frem. Selvfølgelig, som ved alle andre museer, blir ikke alt materialet vist frem, men heller det materialet som kuratoren finner mest egnet for å formidle senterets synspunkter. Den offentlige forventningen til senteret har en stor påvirkning på hva som blir utvalgt til visning.

«En utstilling som i større grad stemmer overens med betrakterens eget kunnskapssyn, vil antagelig i mindre grad fortone seg som en konstruksjon, og snarere virke naturlig eller selvfølgelig. Likevel kan det være verdt å huske at det ikke er gjenstandene selv som «taler» gjennom en utstilling, men at de som

betrakter den, deler et kunnskapssyn. Og tilsvarende: Når kunnskapssynet er endret, kan utstillingen fremstå som tilsvarende merkvverdige, rotete og lite gjennomtenkte.» (Eriksen, 2009, s. 183).

En kan tolke dette til å understreke viktigheten av å være fleksibel og stadig forandre den arkeologiske utstillingen for å tilpasse det offentlige bilde og forventninger. Utstillingene vil også bli forandret med hva som blir oppdaget i den akademiske verden. Gjennom sine koblinger til arkeologer som Gareth Davies institusjonen YAT, kan utstillingen utvikle seg i tråd med ny informasjon og derav gi potensiale til å skape diskursive utsagn.

FIGUR 9: KART OVER DE BRITTSKE ØYNE MED VISNING AV JORVIKS LOKASJON. FRA GOOGLE MAPS OG EDITERT I KRITA AV O. SAGMO

5.2.1 In situ utstillingen

Del 1 er et rom med svak belysning som trekker øynene mot den belyste utstillingen under gulvet laget av glass plater. I dette rommet får publikum et innblikk i det arkeologiske arbeidsfelte. Under glasset vises objekter in situ for å gi et klarere innblikk i hvordan det arkeologiske materialet så ut før det ble helt gravd frem. Gjester som kommer inn i denne utstillingen, selv med et annet kunnskapssyn enn arkeologer og historikere, vil forstå hva de ser i dette rommet. Jorvik har med erfaring kommet frem til at denne visningen av en arkeologisk utgravning er lett å forstå, selv uten tilgang til mange guider. Denne erfaringen og ekspertisen kommer trolig ifra deres kontakt med YAT og akademikere. Fordi utstillingen er lagt frem på en selvforklarende måte er gjester i stand til å trekke egne logiske konklusjoner om hva de observerer. Denne delen av utstillingen ble introdusert i Jorvik i 2010;

«JORVIK Viking Center reopened [...]. Refurbishment to bring archaeology back to the forefront of the attraction... A Bran new glass-floored gallery that incorporated an underfoot recreation of the original Coppergate excavation, enabling visitors to see exactly how the Viking Age remains were discovered» (Jorvik, 2021).

Her igjen legger Jorvik seg opp mot den vitenskapelige diskursen og gjør et forsøk på å lage seg en posisjon.

Senteret har i denne delen søkelys på å formidle hvordan dagens arkeologer finner og kan tolke arkeologiske spor fra tidligere menneskelige bosettinger. Denne visningen gir også et inntrykk i hvordan en «viking» kolonisert landsby så ut. Ved å ha arkeologer og professorer tilgjengelig som rådgivere er de i stand til å skape en veldig tro kopi av en utgravning og senteret skaper seg en sterkere posisjon. Det som er satt i fokus i denne delen gir et innblikk i hvordan bydelen så ut, og hva «vikingene» jobbet med. Ingen våpen, hjelmer med horn, skjold, eller krigersk utstyr vises, det er heller søkelys på den livsstilen som trolig var mer til stede her; at beboerne var et handelsfolk. Behandling av rav og plantefarger som blir vist i utstillingen kan vise til hvilke yrker de hadde og hva som var vanlig å handle med. Det kan tolkes som et diskursivt utsagn for at «vikingen» her var et «handelsfolk» og ikke pirater. Jorvik var derimot en kolonisert by, noe som sier at «vikingen» var en kriger eller sjøkriger. Dette passer med den vitenskapelige diskursen.

5.2.2 Tidsmaskin reisen

Del to av Jorviks utstilling er trolig det senteret er mest kjent for. På lik måte som Lofotr er kjent for det rekonstruerte langhuset, er Jorvik kjent for sin tidsvogn som reiser gjennom den rekonstruerte «viking» bydelen av Coppergate. Tidsvognen ble introdusert for første gang i 2001. «Everything in JORVIK is based on archaeological evidence – nothing is made up.» (Jorvik, 2021). Her gjør senteret enda et forsøk på å styrke sin posisjon ved å koble seg opp mot arkeologiske spekulasjoner. I 2001 skulle maskinen ta gjester med gjennom mer enn 100 år med historie, fra 866 e.kr. til 975 e.kr. «visitors through the war-like Viking era and forward more than 100 years to the city of York, or Jorvik as it was known, in AD975» (Jorvik, 2021). I dag starter tidsmaskinen i år 960 e.Kr. i en periode hvor Jorvik går gjennom en stor ekspansjon med nye gater og ny handel som kommer fra den norrøne verden og nye «vikinger» kommer for å kolonisere. «It was a busy place, with people arriving from all over the Viking world to visit, trade and settle» (personlig opptak av lydfiler fra Jorvik tidsmaskin tur, 2019). Forandringen skjedde trolig i tråd med et skiftende materiale, tilbakemelding fra besøkende og av den akademiske diskursen. Søkelyset har skiftet i senteret. Det er ikke lengre et ønske om å ta gjester gjennom den krigerske vikingtid, men heller et søkelys på en allerede etablert koloni.

På lik måte som Lofotr ønsker Jorvik å gi et inntrykk til sine besøkende ved å vekke flere sanser til live under deres besøk. I Jorvik sin tidsmaskin kan man se, høre og lukte hvordan Jorvik var i vikingtiden. Jorvik gir oppmerksomhet til miljø-sporene som ble oppdaget under Coppergate utgravningen, og har rekonstruert Jorvik bydelen med fauna rundt i bydelen, samt lagt inn spor av plantefarging som ble funnet i bakgårder (Jorvik, 2021).

Turen varer ca. 15 minutter og viser frem flere karakterer, alle med sin egen historie og rolle i fremstillingen av «vikingene» av Coppergate. Karakterene som står rundt om i byen har et språk som varierer fra gammelt norrønt til gammel engelsk. En bevisst beslutning for å vise og separere de som kom ifra Skandinavia og de som var født og oppvokst i Jorvik. De som snakker norrønt, kommer fra Skandinavia og de som snakker gammel engelsk er født og oppvokst i Jorvik. Dette gjør det klart at samfunnet i Jorvik var et multikulturelt samfunn bygget på handel. Det er også en karakter i utstillingen som representerer en arabisk handelsmann som er kommet langveis fra for å drive handel og salg. Jorvik har igjennom denne delen av utstillingen formidlet at selv om man ble født i Jorvik kunne man fortsatt bli definert som «viking». Dette viser igjen til at omfavnelsen av begrepet gjelder en kultur, og ikke nødvendigvis er koblet til genetikk.

Det rekonstruerte Jorvik viser hvor stor påvirkning den kristne og norrøne befolkningen hadde på hverandre. Religion var derfor ikke det som separerte «vikingen» fra andre i samfunnet.

«Within one of our houses is a priest administering last rights to a dying woman, whilst her grieving husband looks on. The first Vikings who came to Britain were not Christians and worshiped their pagan Norse gods, but they seemed to have adopted Christianity quite quickly. There is lots of evidence for there being a Viking-era church just behind Coppergate and there were many other new churches built in Jorvik at this time» (Jorvik, 2021).

Senteret legger frem at religion ikke var den delen av den skandinaviske kulturen som gjorde noen til «viking».

Turen gjennom de rekonstruerte gatene er med på å forandre og skifte forståelsen gjestene har om «vikinger». De vises ikke i denne rekonstruksjonen som pirater og drapsmenn, men har et større søkelys på yrker; som et handelsfolk, håndverkere, sjøfarere og fiskere på likt vis som del 1. De benekter likevel ikke at «vikingene» var krigere og presenterer en slavehandler i starten av turen. De norrønes religiøse syn blir vist helt til sist av denne tidsreisen og forteller om hvor viktig historiefortelling var for de som bodde i Skandinavia og at det trolig var en vanlig ting å sitte rundt bålet og høre på slike historier. Befolkningen som bodde i Jorvik var engelskmenn, men de var ikke alene, blant dem var både arabiske handelsmenn, «vikinger» fra Skandinavia og «vikinger» som var født og oppvokst i Jorvik. Religion stod nok trolig sterkt, og det vises at den kristne tro ble raskt adoptert av de vikingene som først bosatte seg i byen. Som nevnt tidligere ble det bygd flere kirker i Jorvik i perioden hvor vikingene hadde mye aktivitet i området. Trolig ble noen av de bygd av eller med vikingenes hjelp også.

I likhet med hos Lofotr gir farger og klær som blir brukt av «vikingene» i Jorvik et visuelt utsagn for rikdom i vikingtids samfunnet av Jorvik. De rikere i vikingtids samfunnet ville ofte gått rundt i farger som rødt og blått og brukt smykker av glass. De fleste karakterene i Jorvik bruker enklere klær med en variasjon av farger som gult, brunt og grønt. Det er derimot noen karakterer som skiller seg ut. Disse karakterene er kledd i rødt (en jeger), og blått (en slave handler, en dame med en krykke, og en enkemann) og representerer den rikere sfæren av «viking» samfunnet slikt fremstilt i Jorvik.

5.2.3 Det arkeologiske materialet

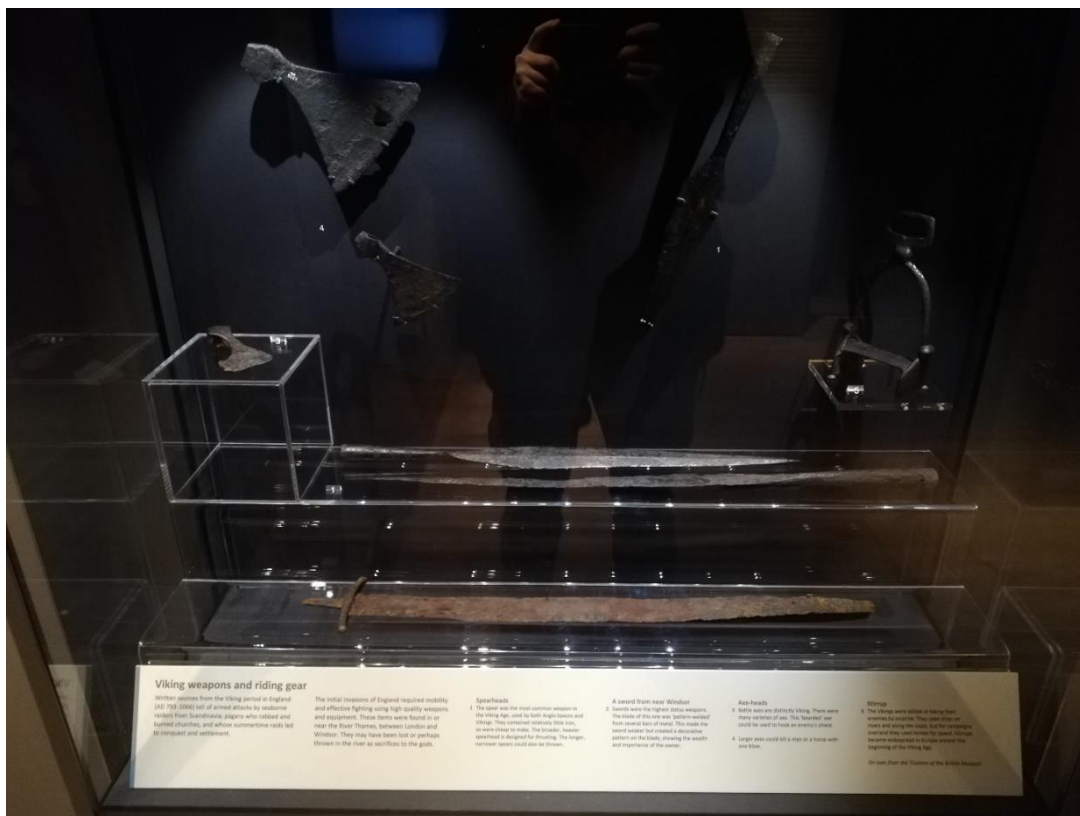
Den arkeologiske utstillingen utgjør den siste delen av senteret før man kommer inn i suvenirbutikken. I denne delen blir noe av de arkeologiske gjenstandene som ble funnet under den arkeologiske utgravningen i Coppergate 1972 presentert. Utgravningen ble ledet av York Archaeological Trust som gravde ut små grøfter som ga sjokkerende funn om området. Videre utgravninger varte frem til 1981 hvor det ble utgravd et område på 1000 kvadratmeter (Jorvik, 2021). Noe flere museer sliter med etter en arkeologisk utgravning er å bestemme seg for hva som skal stilles ut for best å formidle senterets eller musets budskap eller ideologi (Eriksen, 2009, s. 181). Ikke nok med at et materiale skal bli stilt frem, det er også viktig for helheten av utstillingen hvordan materialet blir vist.

Rommet som holder de arkeologiske gjenstandene ved Jorvik er utstilt med flere monterer, alle dedikert til enkelte elementer av samfunnet, eksempelvis: Personlige eiendeler, reise og handel, helse og hygiene, diet, våpen og ride-utstyr. De eksemplene som ble nevnt er direkte oversatt fra noen av monterne i del 3 av senteret. Disse monterne står plassert inntil vegger, noe som gjør de enkle å overse mens man går gjennom museet.

Det er fire monterer som skiller seg ut ifra de andre ved at de står plassert mer sentralt i det åpne rommet og de er formet som stolper som holder taket oppe (se figur 10). Disse gjenstandene har mer vekt på seg i formidlingen ut ifra sin plassering i rommet. Det som er vist i disse fire monterne er en kokepanne, en kam med etui, en sokk og et lokk til en eske. Disse dagligdagse gjenstandene ble tatt i bruk gjennom matlaging, komfort, sikkerhet og status. Grunnen til at disse har fått så sentrale plasser i stedet for mer kjente objekter som sverd eller krigsredskaper er igjen trolig på grunn av det budskapet som skal vises. Vikingene var dagligdagse mennesker, ikke bare krigere og ranere, men handelsfolk og håndverkere. Søkelyset på de brutale krigerne, som også er mer husket i dagens ordbøker og tidligere vitenskapelig diskurs, virker mer uinteressant for senteret. Krigere virker altså ut ifra den arkeologiske utstillingen til å ha tatt opp en liten del av vikingenes daglige liv.

FIGUR 10: PRIMÆRMONTERE HOS JORVIK. 4 MONTERE SOM SKILLER SEG UT. BILDE ER TATT AV JORVIKVIKING, HENTET FRA [HTTPS://WWW.INSTAGRAM.COM/P/CY_XVnPGW12/?HL=EN](https://www.instagram.com/p/CY_XVnPGW12/?hl=en)

FIGUR 11: MONTER SOM VISER VIKING VÅPEN OG RIDE UTSTYR. MERK AT SVERDET OG SPYDET ER I HOVEDFOKUS. MONTEREN ER ELLERS TEMMELIG MØRK. FOTOGRAF O. SAGMO (29. FEBRUAR, 2020)

6. Er det et klart svar på hvem «vikingene» var og er?

Dette kapitlet skal ta for seg analysen av museene. Her skal de ulike utsagnene som sier noe om «vikingen» fra museene bli brakt opp for å svare på første problemstilling. Har Jorvik Vikingsenter og Lofotr vikingmuseum en lik forståelse av begrepet «viking»? Informasjonen presentert i kapittel 5 er grunnlaget for de utsagnene som blir tatt frem, og hva de forteller. Museenes forståelse og mulige diskursive utsagn vil så bli satt opp imot de forståelsene etablert i den vitenskapelige diskursen for å se om Lofotr og Jorvik, gjennom faghistorien kan bli definert som vikingmuseum og vikingsenter.

Både Lofotr og Jorvik er hva man kan kalle levende museum som forsøker å gi liv på hver sin måte til det som blir omtalt som vikingtiden og de menneskene som tilhørte perioden. De største forskjellene mellom museene er deres lokalisering og hvilket arkeologisk materiale som er blitt funnet på hvert sted. Lokaliteten til museene spiller også en rolle i deres formidling. Jorvik viser til en tett pakket handelsgate, mens Lofotr viser til et stort uteområde som er koblet til en innsjø (se figur 7), som kan understreke viktigheten av det maritime.

Lofotr og Jorvik har tatt informasjon fra den vitenskapelige diskursen for å bygge opp sin posisjon og utvikle sin formidling. Begge legger seg inntil den vitenskapelige diskursen, noe som har gitt dem mye tillit ifra samfunnet som troverdige formidlere av god informasjon. Dette kan vi se gjennom at skoler oppsøker museene for å lære opp skolebarn om vikinger og vikingtiden. Turister er hovedmålgruppen for begge museene, noe som gjør at begge museene legger ekstra vekt på å være underholdene og forståelig for de som muligens ikke har nær kjennskap til «vikingene». Lofotr og Jorvik har en primær utstilling som brukes for markedsføring av senteret og museet. Hos Jorvik er det «tidsmaskinen» som kan virke som deres mest populære attraksjon, og hos Lofotr kan det virke som at det er det rekonstruerte langhuset. Begge museene er fulle av potensielt mulige diskursive utsagn som kan forteller oss noe om hvem «vikingene» de representerer er. Det museene ytrer kan potensielt bli utsagn ut ifra deres koblinger som har gitt de en slik posisjon i samfunnet. Det er derimot ikke bekreftet om disse utsagnene er diskursive utsagn som brukes av andre akademikere i en vitenskapelig diskurs. Om deres utsagn blir brukt i en vitenskapelig diskurs, så vil utsagnene til museene bli til diskursive utsagn.

6.1 Rekonstruksjonene som diskursivt element

De rekonstruerte byggene baserer seg på arkeologiske spor og teorier og skal gi liv til musenes formidling av vikingtiden. Et slags vindu inn i fortiden, hvem bodde der, hva de gjorde, hvilke redskaper de hadde og hvordan ble ting konstruert. Dette gir museene et område å sette fokus på og gir et innblikk i det daglige livet til de menneskene som ofte blir omtalt som «vikinger».

6.1.1 Jorvik Rekonstruerte Coppergate

Hos Jorvik er det en liten del av Coppergate fra vikingtid som er rekonstruert med eik plankevegger og firkantede bygninger på en til to etasjers høyde. Hvor høye byggene var er under diskusjon, og det er ingen svar på det per dags dato.

«We are now entering one of the new style oak plank buildings. We are still discussing if these was one or two story, but they all had rooms or cellars below ground level. As we travel through this two roomed house you can imagine that the floor in the back is being built, where you can see the cellar below where goods are stored» (personlig opptak av lydfiler fra Jorvik tidsmaskin tur, 2020).

Dette er et sitat fra «tidsmaskinen» som tar gjester med gjennom den rekonstruerte delen av Coppergate. Audioguiden, som tar gjester gjennom Jorvik gir en detaljert beskrivelse av enkelte objekter som befinner seg i bydelen. Ting som skiller seg ut eller som kan fortelle mer om samfunnet vikingene levde i. Sitatet over forteller oss at selv om vi ikke er klar over om de hadde to etasjers bygninger, så hadde de på dette tidspunktet oppnådd konstruksjonsteknikker som var i stand til det. I tillegg hadde de kjellere som ble brukt for lagring av goder og gjenstander. Denne nye konstruksjonen som dukket opp i York i samtiden kan muligens ha kommet fra de skandinaviske bosetterne, eller «vikingene» som begynte å kolonisere Jorvik. Rekonstruksjonene i Jorvik forteller oss at denne delen av byen bestod av trehus som stod nært hverandre og gjerne hadde hagegjerder som fungerte for å separere eiendommer. Rundt i byen er det også mulig å se mat som blir laget eller tørket, på lik måte som i Lofotr hvor tørrfisk blir vist frem. Jorvik gjør et forsøk på å gi gjester en ekte opplevelse når de reiser gjennom byen ved å aktivere sansene. De bruker ikke bare syn og hørsel, men også ulike lukter. Når en by er fylt med mennesker, tørking av kjøtt og fisk, samt lær-arbeider og smier så ville byen hatt en meget strek lukt (The Viking Network, 2004).

Dette gir gjester et nytt inntrykk av hvem «vikingen» var. Ideen om at de var plyndrede og pirater faller raskt bort gjennom byen. Rekonstruksjonene viser at det var en kultur som skapte, ikke bare ødela og stjal. Luktene hjelper gjestene med å få større inntrykk av hva de ser, lukten av hav når de nærmer seg kysten. Lukten av røyk og kull når de nærmer seg smien, og lukten av mennesker og matvarer når de kommer inn på markedsplassen. Dette gir flere mulige utsagn som forteller om livet til «vikingen». Gjennom rekonstruksjonen legger Jorvik seg inntil den vitenskapelige diskursive formasjonen og legger frem «viking» på lik linje med hvordan den ser ut til å være i en vitenskapelig diskurs.

I åpningen til den rekonstruerte byen blir gjester møtt med en jeger med hund som ønsker gjestene velkommen på norrønt. Allerede her kan det virke som museet solidifiserer koloniseringen som skjedde, det blir poengtert på nettsiden til Jorvik at jegeren er fra Norge (Jorvik, 2022). Gjennom byen blir gjester møtt av flere figurer, disse figurene er kledd slik man tror samtidens mennesker kledde seg. En ekstra detalj som ikke alle plukker opp er språket hver figur snakker. Figuren i starten snakker gammelt norrønt, mens gjennom byen blir man møtt av en miks av det norrøne språk og gammel engelsk. Dette gir inntrykk av at «vikingene» raskt adopterte språk fra de lokaliteter de koloniserte. At de refererer til de som snakker gammel engelsk også som «vikinger» gir utsagn for at man fortsatt kunne være viking, selv om man var født og oppvokst i Jorvik. Språket forteller at det er flere generasjoner av nordiske som har bodd i Jorvik på dette tidspunktet. Eldre figurer snakker norrønt, og noen yngre figurer snakker gammelengelsk eller en miks av de to språkene. Figurene som befinner seg om i rommet, de rekonstruerte byggene,

slavehandleren som er kommet inn for å handle og det norrøne språket gir Jorvik sine «vikinger» forståelsen av å være kolonister. De kom inn i et nytt område og gjorde mange forandringer. Men de tok også til seg den allerede eksisterende kulturen og ble en del av samfunnet som allerede eksisterte der. Smykker som figurene lager er også en klar indikasjon på hvem de var. Mjølner smykker som viser til en norrøn tro er å se på flere av figurene rundt i utstillingen. Men det fortelles av audioguiden at flere av de norrøne gikk over til den kristelige tro. Jorvik var ikke bare et samfunn som trodde på de gamle gudene, men også den kristne gud. Dette forteller at en norrøn ikke trengte å ha den norrøne tro for å bli definert som «viking». Gjennom senterets etablerte posisjon så er det mulig at disse utsagnene kan bli ha potensiale til å bli tatt med i en vitenskapelig diskurs, men som nevnt over så er ikke dette bekreftet.

En slavehandler som befinner seg i den rekonstruerte byen gir et utsagn for hvem «vikingen» var. I seg selv, sier ikke figuren mye, men ved å støtte seg på de andre objektene i Jorvik så kommer en klarere forståelse frem.

The Annals of Ulster record that in AD 821 Howth, Co. Dublin, was raided and 'a great booty of women was carried away'. The Life of Findan, written in the late 9th century, suggests that some slaves were sold on to Viking colonies in Britain, while recent DNA studies suggest that many went to Iceland» (Jorvik, 2022).

Dette gir utsagn for at «vikingene» her ikke bare var fredfulle handelsmenn, men de var også plyndrere og krigførere. De stjal med seg flere kvinner og solgte dem trolig på Island. Dette gir et klart bilde av at «vikingene» drev med plyndringstokter.

Bruken av en handelsmann fra Norge som selger slaver, trolig fra et viking raid, språket, konstruksjonene og smykkene gir makt til ideen om at «vikingene» var kolonister, handelsmenn og også krigere. De er klare sjøfarere og de bedriver mye handel, noe som er grunnen til at Coppergate er blitt vist frem som en stor handelsgate med flere forskjellige kulturer. En mulig tolkning av Jorviks sin «viking» er: «En person fra Skandinavia eller skandinavisk kultur som koloniserer, handler eller plyndrer». Det snakkes ikke om hvordan de var i hjemlandet annet enn at de er «vikinger» når de er presentert hos Jorvik. Dette gir et potensielt diskursivt utsagn til forståelsen av at de mennesker som er i Jorvik ikke ville blitt betegnet som «vikinger» dersom de hadde blitt igjen i Skandinavia.

Under turen gjennom byen reiser gjestene gjennom et hus hvor en munk gir den siste olje til en død mann. I inngang til dette bygget sier audioguiden:

«The first vikings who came here were not Christians, they worshiped their pagan norse gods, but they seem to have adopted Christianity quite quickly. There is lots of evidence for there being a viking era church just behind Coppergate. And there where many other new churches built in Jorvik at this time» (personlig opptak av lydfiler fra Jorvik tidsmaskin tur, 2020).

De virker til å trekke seg bort ifra ideen om at alle fra Skandinavia i samtiden var «vikinger». En ide som trekker seg et stykke unna tidligere typologiske forståelser, men fremdeles har likheter. Definisjonen som Richthofen (1840) hadde kommet med, som sa at «vikinger» var sjø-tyver er fortsatt noe relevant. Tanken om at «vikinger» var de som gjemte seg i viker (Munch, 1852) er ikke å finne hos Jorvik. Denne delen av Jorviks utstilling har mer til felles med den arkeologiske diskursen om at «viking» ikke var alle fra Skandinavia, men heller en kultur og tidsperiode. Her er det ikke et stort søkelys på vikingen som en sjørøver eller kriger, og bruken av ordet «viking» kommer heller ikke opp for å beskrive alt som er fra perioden. Når benevnelsen brukes er det mer som en beskrivelse av de som bosatte seg i Jorvik fra Skandinavia og deres etterkommere.

Tidsmaskin reisen til Jorvik er noe de har jobbet flere år med for å perfektionere. Senterets rolle som formidlingsinstitusjon i 40 år og deres koblinger med institusjoner og relevante individer, gir makt til at deres utsagn. Dette gir de et potensiale til å skape diskursive utsagn. Guidene i Jorvik forteller at flere av de besøkende kommer til senteret kun for å oppleve tidsmaskin reisen (personlig kommunikasjon, 2020). Dette har sørget for at Jorvik har utviklet en så underholdende og læringsrik tur som mulig. Tidsmaskinen formidler senterets ideologier og forståelser og former gjestenes meninger om det som er «viking». Den tilliten Jorvik har fått av samfunnet som et pålitelig formidlingscenter er knyttet til deres relasjoner til institusjoner og individer.

6.1.2 Langhuset på Borg

Hos Lofotr er det rekonstruerte langhuset det museet bruker mest for å reklamere seg selv til samfunnet. Det rekonstruerte langhuset gjør som nevnt et forsøk på å være så autentisk som mulig for å vise hva som en gang stod på Borg. Utseende av bygget i seg selv gir et praktfullt innblikk i hvordan «vikingenes» kultur kunne vært formet, med et klart bilde på status som overhode i samfunnet. Hvordan bygget skulle ha sett ut er, som tidligere nevnt i kap. 5, omdiskutert og det ble bestemt av museet at konstruksjonen skulle ha stavkonstruksjon med et brattere tak som ikke hadde vinkelen som var nødvendig til for å kunne være dekket med torv. Museet har tatt i betraktning statusen til høvdingen som bodde på Borg og gitt en representasjon av hva som var Norges svar på slott i samtiden. Visningen av huset kan tolkes som et utsagn som forteller at status var viktig for hålogyene. Det kan også vises som at en vikinghøvding skulle skille seg ut fra landskapet. I de arkeologiske sporene ble det funnet gullgubber i det som sannsynligvis var gildehallen. Det er kanskje også av denne grunn at museet har valgt å stille ut statuer av nordiske guder i hallen. En indirekte formidling av at høvdingen også var en spirituell leder. Dette gir inntrykk for at det var et viktig hierarki i «viking» samfunnet. Dette åpner muligheten for at Lofotr har to diskursive objekt som er «viking». Det ene objektet er «viking» som et stempel for alle i Skandinavia, jamfør viking-stemplet Hødnebø (1987) skriver om. Dette er et objekt som ser ut til å passe bedre til forståelsen til Lofotr sine besøkende. Det andre «viking» objektet er «vikingen» som er mer lik den vitenskapelige diskursen og det som museet formidler i større grad gjennom sine formidlere og audioguides. Dette objektet prøver å separere forståelsen av at alle i Skandinavia var «viking» til å heller bare benevne de som drev med handel, kolonisering og kriging utenfor Skandinavia. Dette går likevel imot det at Lofotr sier at alle fra Skandinavia var «vikinger», slik tidligere nevnt.

I langhuset finnes det utallige utsagn i form av visualisering og tale fra guider. Guider som vandrer rundt i klær inspirert fra samtiden, håndarbeider med materialer de norrøne hadde tilgjengelig i området, redskaper som henger på vegger, skulpturer av guder og handelsvarer som finnes rundt om i huset på utvalgte områder. Guidene som kan være kledd i fargerike klær forteller om hvordan klær ble farget ved bruk av plantefarging, og at de rikeste fargene som rød kom av en blomst som trolig ikke grodde på Borg, men kunne bli funnet lengre sør i landet og på det Europeiske kontinentet. Det peker med andre ord på handel. Noen av håndarbeidene jobber med plantefarging og har erfaring innenfor «reenactment», og forteller at fargen rød kom av planten Krapp. Krapp er en plante som vokser i middelhavslandene (Store Norske Leksikon, 2022). Når slike røde klær blir funnet så langt i nord peker det på en utbredt handel med Europa. Handelsrutene forteller oss at det var en utstrakt kontakt med det Europeiske kontinentet og at det sannsynlig var en del av lokalbefolkningen som dro på disse handelsferdene. Dette passer da inn med

tidligere definisjoner som er gitt av «vikingene» om at de var sjøfarere og drev handel. I langhuset kan man i gildehallen og i boligdelen finne drikkebeget av glass. Produksjon av glass var noe som ikke eksisterte i Norge i vikingtiden, og må ha blitt importert.

«The most numerous of the outstanding artefacts were glass vessels. Sherds of at least 15 or 16 of these were found [...] Some glasses seem to come from the Continent, other derive from England, but in most cases their origin is uncertain» (Munch, 2003, s. 102-103).

Det rekonstruerte langhuset og dets innhold gir forståelsen av at det var mye handel som kom fra og til Borg ut ifra den rikdommen som er vist. Dette understreker inntrykket museet gir av «vikingene» som handelsmenn.

Kolonisering nevnes her på grunn av historien som blir fortalt på Borg. Ifølge de arkeologiske sporene skal bygningen ha blitt revet på en organisert måte trolig en gang i midten av det 10. århundre (Johansen & Munch, 2003, s. 13). Historien som fortelles hos Lofotr er at en mann som het Olaf Tvennumbruni flyttet til Island og tok med seg det han eide og sitt folk for å kolonisere Island i en periode hvor rikssamlingen tok plass. Dette er en historie som museet forteller og er en mulig teori, men de er forsiktige og bekrefter ikke dette som fakta. Her legger museet seg opp mot arkeologiske teorier om hvem Olaf var og hvor han bodde før han dro til Island. Dette kan gi utsagn for at alle de håløygene som bodde på Borg og ble med Høvdingen Olaf for å kolonisere Island får definisjonen som «viking». Bare ut ifra Langhuset og de gjenstander som befinner seg i langhuset ser det ut til at Lofotr prøver å gå vekk fra den forståelsen av «viking» som bare krigere og pirater. De legger seg mer opp mot den vitenskapelige diskursen, men viser samtidig mer av håløygene enn de viser av «vikingene». De sier ikke at «vikingene» ikke var pirater og plyndrere derimot, og de utstiller våpen i langhuset i det som skal være boligdelen. Det var også en oppfordring før Covid-19 utbruddet i 2020 at gjester skulle ta på seg en hjelm (rekonstruksjon av vikinghjelmene funnet ved Gjermundbu⁷) og holde et sverd som ofte er forbundet med vikingtid for å ta bilder. Våpen og kamp er også noe som blir nevnt i den arkeologiske utstillingen av Lofotr. Oppsumert kan en si at «vikingen» for Lofotr er mennesker som bedriver handel over sjøen, sjøfarere, sjøkrigere, kolonister og de mennesker som tilhører den norrøne tro og har det som en del av sitt daglige liv.

6.2 Samarbeid mellom rekonstruksjon og arkeologisk utstilling

Lofotr og Jorvik er begge museums institusjoner som ved siden av formidling driver med kunnskapsproduksjon og visning av arkeologiske teorier og utgravd materiale. Dette er som nevnt over, ved at de legger seg opp mot den vitenskapelige diskursen for å formidle «vikingen». De arkeologiske objektene de viser skal være relevante til deres ideologier og budskap. I denne sammenheng har begge museene en egen del som kun setter søkelys på det arkeologiske materialet og informasjon om objektene. Det arkeologiske materialet som vises i monterer er den delen av museet som er mest tradisjonell i formidling. Gjenstandene som blir vist frem er kategorisert i monterer for å gi besøkende en enkel oversikt og forståelse over hva de ser på. Et begrep for å forklare hvordan museum kategoriserer er i dag kalt «tingenes orden» (Rogan, 2010). Hva som legges i det er hvordan de gjenstandene som blir stilt frem på museum blir tildelt en ramme av kategorisering. Kategorisering sammenlignes med at i det daglige livet har alle ting en

⁷ UiO har en visning av den originale hjelmen på sin nettside, noen av kopiene hos Lofotr er av denne form <https://www.khm.uio.no/besok-oss/vikingskipshuset/vikingtid/vapen-og-gullskatter/vapen/gjermundbu.html>

naturlig plass hvor det gir mening for oss å legge det. Noen gjenstander tilhører kjøkkenet, noen klær skal kun vaskes med andre klær av samme farge, noen bøker er for jobb, andre er for underholdning (Rogan, 2010, s.132). Museum gjør de samme prosessene når de velger ut gjenstander som skal vises frem og bli formidlet til gjester. De gjenstander som tilhører en spesiell kategori når de blir funnet i en kontekst blir tatt ut av sin tidligere kategori for å bli plassert med nye gjenstander i et monter som skal brukes av museet for å vise en brikke av kulturen, et utsnitt av en sammenheng (Rogan, 2010, s. 142). Hvor tingen legges i monter, hvilken posisjon den har, hvordan rommet ser ut og hvor mye lys som er på gjenstanden er også med på å bestemme hvor mye påvirkning tingen har i formidlingen. Tingens plassering kan understreke eller nedtone hva det skal vise (Rogan, 2010, s. 143). Tingene som blir utstilt i museet kommer som følger av museets egne ønsker og ideologier. Hva museet tenker om perioden og kulturen er det som kommer frem.

«...Museenes klassifikasjon ikke er noe uskyldig aktivitet; den har ideologiske forutsetninger og samfunnsmessige og politiske konsekvenser» (Rogan, 2010, s. 255).

Hos Lofotr og Jorvik blir det gitt ytringer som de kobler opp mot sine tilkoblede institusjoner og aktører som kan støtte opp deres utsagn. Karlssons typologi kan gi en liten pekepinn i hvilken retning museene trekker utsagnene sine. Hos Lofotr virker det som det er to ulike diskursive objekter som kommer av eksistensiell og vitenskapelig diskurs. Den eksistensielle diskursen er den deres gjester er mest kjent med, mens den vitenskapelige diskursen er den som formidles for å forme meningen til sine besøkende til å passe mer med den vitenskapelige diskursen. Hos Jorvik kan det virke som det er mindre bruk av den eksistensielle, trolig fordi de ikke trenger å skape en tilknytning til sin lokalbefolkning, som Lofotr gjør. Hos Jorvik er det mer et søkelys på å forme deres besøkendes meninger til ideologien og forståelsen til senteret.

6.2.1 Jorviks arkeologiske utstilling

Den arkeologiske utstillingen hos Jorvik er delt inn i to deler. Det er rom 1 og rom 3 slik nevnt i kapittel 5. Det er her senteret skaper flere utsagn og trekker frem hva de selv finner som viktig å formidle. Deres ideer og meninger kommer klart frem i deres arkeologiske utstilling. Det skapes en kobling mellom det rekonstruerte og det arkeologiske i rom 3.

Montrene som befinner seg i rom 3 har en rekke varierte gjenstander som viser til forskjellige kategorier: Handel & bytte, Viking våpen og ride utstyr, personlige gjenstander, graver, diett m.m. Eksempelvis er viking våpen og rideutstyr en av de første montrene som gjester ser når de kommer av «tidsvognen». Dette kan fortelle gjester at våpen og krigføring var en viktig del av det som var «viking», og noe som senteret ønsker å formidle. Det som derimot også merkes er at mange av monterne er lyst opp og monterer som viser våpen ser ut til å nesten være mørklagt, se figur 11. Det er mulig dette var et bevisst valg for å gi mindre søkelys på denne delen av «vikingen», det er også mulig at undertegnede var der når det var en dårlig lampe eller at objektene var mer lysømfintlig. Monteren kan tenkes å vise til at krig og plyndring var en del av «vikingenes» kultur. Dette gir et utsagn for at «viking» også var en kriger hos Jorvik.

Like ved våpenmonteren ligger det to skjeletter på visning. Begge ble funnet i nærheten av Coppergate, men viser to ulike gravskikker. Det ene skjelettet er vist i det som er igjen av kisten som individet var begravet i. Det arkeologiske materialet som er igjen forteller at dette var en mann som sannsynlig kom av en afrikansk ætt (figur 12). At

han var begravet i en kiste peker på at det sannsynligvis var en kristen begravelse som igjen peker til det Jorvik tidligere formidlet, nemlig at vikingene føyet kristendommen inn i sin egen kultur.

FIGUR 12: SKJELLETT AV EN MANN AV TROLIG AFRIKANS ÆTT, BEGRAVET I EN KISTE, NOE SOM KAN SIKTE TIL KRISTELIG BEGRAVELSE SOM TOK Plass I PERIODEN NÅR DE NORRØNE HADDE KOLONISERT JORVIK. FOTOGRAF O. SAGMO (29. FEBRUAR 2020)

Det andre skjelettet er av ei kvinne som ble begravet uten en kiste. Dette kan da spekuleres å være en viking grav av ei kvinne. Hun er blitt kjent som «Coppergate Woman». Hennes skjellet vises like ved det andre skjelettet og gir igjen makt til ideen om at vikingene i Jorvik levde i et multikulturelt samfunn. Skjelettet av kvinnen er spesielt interessant ettersom museet har tatt i bruk hodeskallen i rettsmedisinsk ansiktsrekonstruksjon for å gjenskape hennes ansikt, noe som vises i den rekonstruerte byen. Hun skulle vært rundt 46 år gammel og kom trolig ifra Sør-Vest Norge, langs kysten (Jorvik, 2022)⁸. Her igjen legger senteret seg opp igjen mot den vitenskapelige diskursen og bruker andre vitenskapelige utsagn i sin formidling.

Videre inn i den arkeologiske utstillingen i rom 3 kommer de monterne som skiller seg mest ut. Det er i totalt fire monter som i denne teksten vil bli kalt «primære monter» på grunn av deres plassering og oppsett i utstillingen. De fire monterne er høye glass monter som kan se ut som bærende stolper for taket. De har alle et lys over seg som viser frem innholdet og hver monter har søkelys på et objekt eller en kategori. Det som mange kanskje kan finne interessant er at det mangler en visning av våpen i disse primære monterne. Dette kan være et potensielt diskursivt utsagn som senteret gjør i forbindelse med sitt ønske om å forandre ideen om at «viking» ikke bare var krigere. De gjenstandene som vises er; en stekepanne, en kam med etui, lokket av en boks og den siste monterer viser en sokk som har overlevd tidens tann. Det som er spesielt med alle disse objektene

⁸ <https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/the-vikings/the-people-of-jorvik/> . «The Lady with a Crutch», Jorvik har lagt ut en rask beskrivelse over de mennesker som bor i den rekonstruerte byen. Lady with a Crutch er også kjent som «Coppergate Woman».

er hva de forteller om samfunnet, og hva da senteret ønsker å legge søkelys på. Stekepannen har tydelige tegn til å ha blitt reparert over flere perioder, hvor de som eide pannen hadde brukt bly for å fylle inn hullene. Museet beskriver håndverket av hvordan pannen har blitt laget: «This pan is skillfully made from a single sheet of iron beaten into shape.» (tekst fra monter i Jorvik, 2020). Dette kan være et utsagn for at «vikingene» var talentfulle håndverkere, det står ikke om det var skandinavere som stod bak objektets skapelse. De neste monterne har mye av det samme. Sokken som er vist fram forteller om kvaliteten og kreativiteten til de som skapte den. Kammen, etuiet og lokket på boksen forteller alle om hvordan «vikingene» lagde dekorerte gjenstander med vakkert og dyktig håndverk. Det senteret her altså legger vekt på og gir makt til er ideen om at «vikingene», de norrøne, som bosatte seg i York hadde talent i håndverk og at det de skapte var vakkert. De var som tidligere nevnt skapere og ikke bare ødeleggere. Dette kan understreke at Jorvik ønsker å formidle at vikingene ikke var enkle krigere, de var kolonister som tok med seg en rik kultur med dekor og tradisjoner i håndverk. Dette bygger igjen på ideen om at «vikingen» ikke var bare krigersk, men heller legger makt i betydningen av handelsfolk og kolonister. Hvor mange generasjoner som vil gå før de ikke lenger vil bli identifisert som vikinger kommer ikke frem i denne utstillingen. De som var født og oppvoksete i Jorvik kan kanskje ikke lengre bli betegnet som «vikinger», til tross for at de trolig hadde en dyp kobling til den skandinaviske kulturen. Men ut ifra «tidsvognen» kan det virke som at første og andre generasjon kolonister fremdeles blir betegnet som «vikinger».

6.2.3 Lofotr arkeologiske utstilling

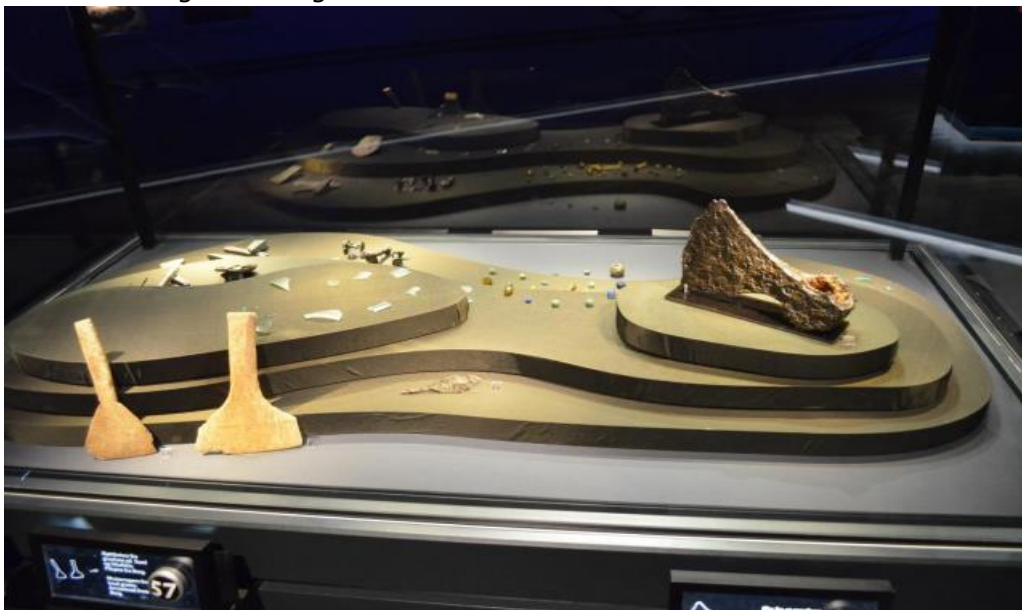
En av de store forskjellene mellom Lofotr og Jorvik er at Lofotrs arkeologiske utstilling kommer før «hovedattraksjonen» og at alle monterne til Lofotr har en sentral plass, på samme vis som de «primære monterne» ved Jorvik (se figur 10). Den arkeologiske utstillingen blir funnet i velkomstbygget til museet. De monterne som er der og de objektene som vises og formidles starter prosessen med å påvirke tankene til gjestene før de ser langhuset. Hver monter har søkelys på ulike aspekter av samfunnet slik omtalt i kapittel 5. Bare overskriftene i seg selv til hvert monter forteller gjestene om hvilke ideer og ideologier som museet formidler.

I den arkeologiske utstillingen er det utstilt våpen i to monter; *Makt* og *Handel*. I *Makt* ligger håndtaket til et sverd og en spydspiss. Ved siden av disse gjenstandene ligger det andre gjenstander som symboliserer makt i vikingtiden. Det ligger en rikt dekorert ben kam og et hvalbeins vevesverd. Det kan tydes som at makt for «vikingene» ikke bare ble ervervet gjennom krig og våpen, men også ble demonstrert gjennom vakre luksusgjenstander. I *Handel* ligger en øks (se figur 13) og gjenstander som ville blitt brukt i handel, eller hadde kommet til Nord-Norge gjennom handel. Det er glasskår, perler og to kjøttkniver; den ene i hvalbein og den andre i reinhorn. Våpnene i monterne kan gi utsagn for at Lofotr presenterer «vikingene» som sjøkrigere. Det virker likevel ikke som at denne delen er noe museet ønsker å fremheve. Det ligger også nagler og andre redskaper i monterne som peker til at «vikingene» var mye mer enn bare krigere. Mye av det som vises sikter heller til fiskere og handelsfolk. En annen del som forteller noe om fokuset til museet er mengden tekst tilknyttet hvert redskap. Det er lite som blir snakket om når det kommer til øksen annet enn at det var et redskap og er datert til slutten av 800-tallet (Arkeologisk utstilling, 2018). I monterne *Makt* og *Handel* er det forklaringer om hvor viktig makten til en høvding var, om hvordan en høvding utdypet sin makt med bruk av handel, gaver og også religiøse handlinger som Riter. *Riter* har også et eget dedikert monter. Det er ikke vist mye til «viking» som store krigere i den arkeologiske utstillingen, men heller

til høvdinger som hadde makt gjennom allianser og handel. Dette gir et mulig diskursivt utsagn for hva museet ønsker å få frem, «vikingene» var ikke kun krigere, men krig var en del av det å være «viking».

De andre monterne forteller om rikdommer, riter og ætt. Det legges vekt på det religiøse aspektet av samfunnet her. I *Riter* og *Ætt* blir det fortalt om den norrøne tro og hvilke oppgaver høvdingen hadde i samfunnet som en religiøs leder. Det blir også snakket om at det var viktig for høvdinger og ledere å kunne spore sin slekt tilbake til gudene. I Lofotr spekuleres det om høvdingen stammet fra Odin og Skade. Det er spekulert om det er disse gudommelige figurene som blir vist på gullgubbene funnet på Borg. Det forteller oss at museet finner det religiøse aspektet av samfunnet viktig, og det gir et utsagn for å tro at de norrøne gudene var viktig for «vikingene».

Den arkeologiske utstillingen til Lofotr gir flere tolkninger av hva «viking» er og betyr for museet. Det kan se ut som at Lofotr på lik måte som Jorvik har et fokus på å dra fra den tidligere dominerende forståelsen av «vikingene» som sjøkriger og over på mer fredfulle yrker. De var handelsmenn og håndverkere som drev med kolonisering og lange handelsferder til det Europeiske kontinentet. Det legges likevel mer vekt på hvor viktige gudene var for Hålogyene i forhold til Jorvik. Det kan virke som at den norrøne tro var en stor del av «vikingen» og når man sluttet å tro på de gamle gudene og ble helt kristen var man ikke lengre «viking».

FIGUR 13: HANDELS MONTER HOS LOFOTR. VISNING AV REDSKAPER SOM HAR KOBLING MED HANDEL. FRA «MELLOM FORMIDLING OG FRITIDSÅKTIVITET: EN UNDERSØKELSE AV VIKINGTIDSFORMIDLING VED BORRE OG BORG». 2019. S. 70.

6.3 Diskursive formasjoner i museene

Museene Jorvik og Lofotr er begge museum som jobber med å legitimere og skape historie gjennom sin formidling. De har gjennom sine koblinger til andre institusjoner som YAS, Museum Nord m.m. gitt seg selv en posisjon hvor de har potensiale til å skape diskursive utsagn.

Museene bruker mer presise navn for å forklare hvem «vikingene» var og hvem som faktisk kan bli kalt vikinger. Hos Lofotr har de gjort dette med en ganske klar pekepinn. De refererer til de mennesker som bodde på Borg i vikingtiden som Hålogyene, men samtidig referer de til at Olaf Tvennumbruni var en viking. Olaf Tvennumbruni skulle

være en mann som reiste på handelsferder, samt tok del i koloniseringen av Island. Det sørger for at han passer innenfor forståelsen «vikingen» slik tidligere beskrevet. Videre passer dette inn i den vitenskapelige diskursen om at det kun var de som forlot Skandinavia i forbindelse med handel, krig eller kolonisering som var «vikinger». Men Lofotr formidler på samme tid at alle i Skandinavia var «vikinger», noe som trolig er et bevisst valg de har gjort for å bedre passe til sine gjesters forventninger.

Hos Jorvik formidler de «vikingen» som en person, eller en folkegruppe som kommer fra Skandinavia og koloniserer, driver handel eller kriger. De gir ikke utsagn for at «viking» er en felles benevnelse på de som bodde i Skandinavia. Da de snakker om «The Coppergate Woman», omtaler de henne som en «viking», noe som styrker forståelsen av «vikingene» som kolonister.

Museene er institusjoner som formidler til den offentlige sfære. De må med andre ord gå ut av den vitenskapelige diskursen for å bli relevant til et publikum og en målgruppe. Det er her mye av bruken av begrepet «viking» kommer frem. For guider er det veldig enkelt å referere til de norrøne menneskene som «vikinger» ettersom dette er noe gjester enklere forstår og kan visualisere, mye på grunn av filmer og representasjoner i media. Museene legger seg frem som underholdnings institusjoner og til tider brukes begrepet «viking» meget hyppig for å beskrive enkelte deler av samfunnet eller gjenstander. Vikingsverd og vikingskip er veldig vanlige eksempler på dette. Bare ved bruk av ordet kommer det et bilde i hode. Museene legger ikke skjul på dette, de presenterer disse sidene av historien, men det er ikke lagt mye vekt på det. Vekten ligger heller på kunstverk og den materielle kulturen som «vikingene» hadde, i form av kammer, stekepanner, veving, klær, religiøse statuer m.m. Det kan virke som at museene i prosessen hvor de følger den vitenskapelige diskursen prøver å trekke med seg den offentlige sfære inn i den forståelsen. Dette gjøres ved å legge frem og bruke arkeologisk materiale som sikter på en bredere kultur enn det som bare involverte kriging og plyndring.

De forskjellene som er i formidlingen til museene kommer av hvor de befinner seg og tradisjonene til landene. Hos Lofotr er det et sterkt søkelys på det lokale, hvor de har en form for ideologisk bruk av historien for å gi lokalbefolkningen en berømt høvding, Olav Tvennumbruni. De arkeologiske materialene som Lofotr stiller ut legger også vekt på hva lokalsamfunnet er kjent for, det maritime handelslivet. Det skaper en form for stolthet og dette igjen gir indirekte makt til ideen om at «vikingene» som bodde på Borg var handelsmenn. Hos Jorvik er det en litt annen sak. De legger ikke opp den samme nasjonale følelsen i sin utstilling, men de legger vekt på kulturen som nevnt tidligere. Det er dog klarere at fokusgruppen hos Jorvik er turister. De som ikke nødvendigvis har en sterk tilknytning til området. Det kan som nevnt virke som om Jorvik heller har ønske om å forandre meningen mange har om de «blodtørstige vikingene», til en forståelse som passer bedre inn i den vitenskapelige diskursen. Det kan også være på grunn av at Jorvik er og var en kokepott av kulturer, at det er vanskelig å legge frem én kultur som dominant. Til tross for at de er kalt et «viking senter» viser de også frem andre kulturer, som kristne, arabere og også muligens afrikanske kolonister.

Alle disse forskjellige utsagnene som kommer ut av museene er kommet ut av den vitenskapelige diskursen, og muligens også fra en eksistensiell diskurs. Gjennom faghistorien er det klart at «viking» begrepet ble mye brukt tidlig på 1900-tallet i andre diskursive linjer enn den vitenskapelige. Denne brukeren er noe akademikere lenge har kritisert. Den vitenskapelige diskursen har forandret seg mye over de siste 50 årene, men den offentlige sfære henger igjen med hvordan de ser på «vikingen». Lofotr og Jorvik virker som broer mellom den vitenskapelige diskursen og den offentlige formeningen av begrepet

«viking». «Viking» i det offentlige blir mer sett på som sjøkriger og et begrep som omfavner hele den Skandinaviske populasjon. I den vitenskapelige diskursen av «viking» er det gjort store fremskritt for å skille mellom «viking» og populasjonen som bodde i Skandinavia i vikingtiden. Det er også små forskjeller i deres formidling om hva som er «viking». Hos Jorvik får vi et klarere bilde av «vikingene» som kolonister, med et større bilde av hvordan «vikingene» drev med slavehandel, at religion ikke var det viktigste kjennetegnet og at «vikingene» var flinke til å adoptere nye kulturer for å bedre komme inn i et samfunn. Lofotr legger mer vekt på hierarkiet i et «vikingsamfunn» og de religiøse elementene av samfunnet. Lofotr sin definisjon er klart en handelsmann og sjøfarer, men gjennom sitt langhus virker det også som at de var mer et vanlig folk. Utsagnet til kurator forteller også at museet ser på alle i Skandinavia som «vikinger», men de gjør også et forsøk på å forandre denne tankegangen. Religion fremstilles mer som et sentralt element i det som var å være «viking» hos Lofotr.

I det følgende oppsummeres hva de to museenes sier om «viking» som et begrep og hvem som var «viking». Jorvik forteller at «viking» var et folk som hadde tilknytning til den Skandinaviske kultur. I sin formidling legger de frem at «viking» begrepet var knyttet til kultur og ikke genetikk. Ved å presentere andre generasjons «vikinger» i Jorvik får vi et inntrykk av at man kunne være «viking» til tross for at man var født og oppvokst utenfor Skandinavia. Vikingene trengte ikke å være fra Skandinavia, men trengte å tilhøre den kulturen. Kulturen i seg selv er ikke «viking»; de som ble værende i Skandinavia blir ikke omtalt som «vikinger» hos Jorvik. Hos Lofotr er «vikingene» de som driver med handel, kolonisering, krig og er del av den hedenske tro. Lofotr sine utsagn om de religiøse elementene av samfunnet forteller at den norrøne tro var et viktig element i det som var «viking». Det å være «viking» for Lofotr er ikke en genetisk sak, men en kulturell sak. Selv om Lofotr omtaler alle i Skandinavia som «vikinger» viser de klare tegn til at det er forskjeller mellom definisjoner av «vikinger». En form for «viking» hos Lofotr er den vitenskapelige, det er kun de som tok del i handelsferder, kolonisering, krig og sjøreiser som var «vikinger». Den andre formen for «viking» presentert hos Lofotr er den offentlige, denne maler alle i Skandinavia med én børste. Dette er noe som Lofotr indirekte presenterer og gjør et forsøk på å forandre ved å omtale «vikingene» som håløygene eller norrøne.

7. Konklusjon

Tre problemstillinger ble gitt i kapittel 1. Disse problemstillingene ble til for å gjøre rede for det diskursive objektet «viking», og se hvordan dette blir formidlet hos Lofotr og Jorvik. Faghistorien ble brukt som et redskap for å se hvordan det diskursive objektet har forandret seg gjennom tid og eventuelt være i stand til å se hvordan museene forholder seg til den vitenskapelige diskursen. Faghistorien har vist de variasjonene som har forekommet i forståelsen av «viking». Det startet som et begrep som betegnet de mennesker som veket etter å ha bedrevet plyndring på hav, til å bli de som la til i viker for å plyndre eller gjøre landgang. Gjennom 1900-tallet utviklet begrepet seg fra disse tankene og «viking» som et begrep ble mer til en betegnelse for alle i Skandinavia. Under nasjonalromantikken og tidlig 1900-tall da kulturarkeologien stod sterkt, ble mye av den vitenskapelige diskursen misbrukt av ulike institusjoner. Den mest kjente er nazistenes bruk av «viking» (se figur 4). Selv om det var en tid med mye misbruk av begrepet, så betyr det ikke at all bruken i perioden 1910-1940 var misbruk. Ideen om at alle fra Skandinavia var «vikinger» kom i denne perioden, men det betyr ikke at alle følger en nazistisk ideologi. Det var en del av den vitenskapelige diskursen å forstå mennesker fra Skandinavia i perioden som «vikinger», en tanke som varte frem til ca. 1960 tallet. Denne forståelsen av «viking» er noe som fremdeles sitter i den allmenne forståelsen av begrepet. Fra midten av 1900-tallet begynner det å komme mer kritikk til hvordan begrepet var brukt i tidligere perioder og dette har utviklet seg videre til dags dato (10.2022). Objektet «viking» i dag har gått bort ifra den kulturarkeologiske forståelsen, i favør av å si at «viking» var noe som var knyttet til kulturen, men det har ingen ting med rase å gjøre.

Den vitenskapelige diskursen har gjennom de siste 50 årene kritisert tidligere bruk av begrepet «viking». Allmenheten i dag forstår «viking» mer som krigere, pirater og kolonister. Noe som er forskjellig ifra dagens vitenskapelige diskurs. Museene Lofotr og Jorvik formidler elementer av dagens vitenskapelige diskurs, men for å holde seg relevant for sine målgrupper legger de frem en beskrivelse som allmenheten kan forstå. Den allmenne forståelsen av «viking» ser ut til å passe bedre med den eldre vitenskapelige diskursen. Museene ser ut til å formidle det diskursive objektet «viking» ut ifra dagens vitenskapelige diskurs, men tar med elementer av den eldre diskursen for å gjøre seg forståelige.

Museene har gjennom sin tid som formidlingsinstitusjoner bygget seg opp en posisjon hvor de støtter seg på den vitenskapelige diskursen. Den posisjonen de har i dag gir de mye tillit til troverdig formidling av informasjon. Dette kan vi se gjennom at skoler besøker museene for å lære barn om «vikinger» og vikingtiden. Dette er et opplegg som begge museene reklamerer for på sine nettsider. Jeg har selv jobbet som guide hos Lofotr, hvor vi får besøk av leirskoler på sommerstid. Disse besøkene er av barn som skal lære mer om vikingtiden, de norrøne og litt om hvilke aktiviteter «vikingene» gjorde. De lærere som har fulgt barna har fortalt at det de lærer kan komme på prøver (personlig kommunikasjon med leirskole lærer, 2020).

Den første problemstillingen: *Har Jorvik Vikingsenter og Lofotr vikingmuseum en lik forståelse av begrepet «viking»?* Jorvik og Lofotr støtter seg begge til dagens vitenskapelige diskurs, men deres målgrupper og formidling av objektet er forskjellige på enkelte punkter. Hos Jorvik kommer ikke «viking» frem som en benevnelse på hele den skandinaviske befolkningen. Lofotr formidler to ulike diskursive objekter til sitt publikum. Det ene objektet er det de bruker for å holde seg relevant og forståelig for sine gjester og dette ser ut til å være likt med den vitenskapelige diskursen fra 1950 tallet og tidligere. I dette objektet kommer «viking» frem som en felles benevnelse på alle beboerne i

Skandinavia. Det andre diskursive objektet «viking», er det som kommer frem i deres formidling, etter at gjestene har kommet inn i museet. Denne formidlingen ser ut til å passe bedre med dagens vitenskapelige diskurs, men med noen ulikheter fra Jorvik. For Jorvik er den norrøne tro ikke viktig i forståelsen av «viking», men for Lofotr er det et større søkelys på det religiøse aspektet av et vikingsamfunn. De er begge enige i at en «viking» var mye mer enn bare krigere og kolonister. De var handelsmenn som dro på lange ferder og adopterte og tok med seg kulturelle trekk tilbake fra andre områder. Begge museene har likhetstrekk, de formidler at «viking» er relatert til sjøfart som involverer handel, krig og kolonisering. Men Jorvik legger ikke frem «viking» som en felles benevnelse for alle i Skandinavia, og Lofotr legger mer vekt på religion i vikingsamfunnet enn Jorvik. Med alt som er nevnt over og tidligere i teksten blir konklusjonen; nei.

Den andre problemstillingen er: *Ut ifra faghistorien til begrepet «viking» passer tittelen som vikingmuseum og vikingsenter til Lofotr og Jorvik?* Det diskursive objektet «Viking» har gjennom de siste 100 årene gått gjennom mye utvikling. Den vitenskapelige diskursen som har blitt fulgt i denne masteravhandlingen har vist til mange ulike forståelser og argumentasjoner for hvordan begrepet skal forstås. En forståelse som ofte kommer frem er «viking» som et verb; en benevnelse på de som dro fra Skandinavia på plyndringstokt, kolonisering eller handelsreiser. En annen forståelse i dagens vitenskapelige diskurs er «viking» som roerne som viket for hverandre på langskipet. Andre forståelser av «viking» i dag ser ut til å fjerne handel, og heller ha fokus på handlinger som krig, plyndring og kolonisering. Det er flere ulike definisjoner av «viking» i dagens vitenskapelige diskurs, en ting er dog klart. «Viking» i dagens vitenskapelige diskurs er knyttet til sjøfart og brukt som en kobling til vikingtiden. Begge museene bruker «viking» for å beskrive den befolkningen som bodde i hvert område. Hos Jorvik er dette kolonister og handelsmenn. Hos Lofotr er dette handelsmenn, fiskere og gårdbrukere. Begge disse definisjonene speiler den vitenskapelige diskursen. Jorvik kan virke nærmere relatert den vitenskapelige diskursen. «Vikingene» hos Jorvik er kun de som bedrev sjøfart i form av kolonisering, handel og kamp. Lofotr på den andre siden presenterer alle beboerne i Skandinavia som vikinger i sin ytre formidling, gjerne den vi ser gjennom nettsider og reklamasjoner. Dette er noe som passer bedre til en eldre vitenskapelig diskurs, men er fremdeles relevant ettersom det er den forståelsen som ligger hos allmennheten. I selve museet støtter de seg mer på dagens vitenskapelige diskurs, med fokus på sjøfart og handel. Begge museene har etablert seg en posisjon gjennom å relatere seg til ulike institusjoner, arkeologer og individer som er relatert til den vitenskapelige diskursen. Dere lange historie som etablerte formidlingsinstitusjoner gir de også en faglig troverdighet. Av den grunn er deres bruk av *vikingmuseum* og *vikingsenter* passende. Deres formidlinger av den kulturhistoriske perioden vikingtid speiler den vitenskapelige diskursen, og tar av den moderne og den eldre diskursen.

Den tredje problemstillingen: *Er det en klar definisjon av det diskursive objektet «viking» i dag?* Den vitenskapelige diskursen har lenge søkt etter den originale betydningen av begrepet «viking» for å forklare hva det kan bety. Ettersom opphavet til begrepet er usikkert, så har det blitt argumentert for ulike betydninger av begrepet. Ofte blir «viking» i dag relatert til sjøfart i form av handel, plyndring, kolonisering og kriging. «Viking» er også knyttet opp mot skandinavisk kultur, men ikke til genetikk som det ble brukt på 1920-tallet. Tanken og forståelsen om at «viking» var relatert til rase eller som en benevnelse for den Skandinaviske bosetning har falt bort fra dagens vitenskapelige diskurs. Det er altså ikke en klar definisjon av «viking» i dagens vitenskapelige diskurs. Den vitenskapelige diskursen har flere enigheter, noe som ble presentert tidligere i teksten,

men det er fremdeles teorier og meninger som kommer frem og kritiserer tidligere forståelser.

Et interessant spørsmål som har dukket opp gjennom arbeidet med denne avhandlingen er: Blir de ytringer som Lofotr og Jorvik kommer med brukt av andre akademiske individer og institusjoner? Det som er blitt presentert i denne avhandlingen viser at Lofotr og Jorvik støtter seg opp mot den vitenskapelige diskursen. Om de tar en aktiv del i den vitenskapelige diskursen er ikke bekreftet og er på dette tidspunktet bare spekulasjon. Om deres arbeid i formidling og utsagn blir aktivt referert til av andre aktører så vil deres posisjon og utsagn bli styrket. Dermed kan deres utsagn bli til diskursive utsagn. Spørsmålet kan bli stilt i en senere artikkel eller avhandling, og hvilket svar som kommer frem vil bekrefte om disse museene er innenfor den vitenskapelige diskursen.

Kilder

- Askeberg, F. (1944). *Norden och kontinenten i gammal tid (1. utg)*. Uppsala: Almqvist & Wiksells.
- Axelsen, I. (2012). *Kristendom drepte hesten: En analyse av hesten som arkeologisk forskningsobjekt* (Masteroppgave). Institutt for arkeologi, konservering og historie: Oslo.
- Barrett, J. (2008). What caused the Viking Age? *Antiquity*, 82(317), 671-685. doi:10.1017/S0003598X00097301
- Bjerck, H., Huchinson, A., Kolle, N., Larsen, F. M. Nielsen, R. A. (Red.). (2014). *Norges fiskeri- og kysthistorie I-V* (bd. 1). Norge: Fagbokforlaget
- Bjorvand, H., & Lindeman, F. O. (2007). Våre arveord: Etymologisk ordbok [Our inherited words: Etymological dictionary]. *Instituttet for sammenlignende forskning. Oslo: Novus Forlag.*
- Bruun, L. T. (2018). *Kulturarv uten nasjonal identitet: Hva skjer når man tenker vekk det nasjonale fra kulturarven* (Masteroppgave). Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet: Trondheim
- Cambridge (2021). Meaning of Viking in English. Hentet 31. Mars 2021 fra <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/viking?q=Viking>
- Curle, J. (1914). On recent Scandinavian Grave-finds from the Island of Oronsay, and from Reay, Caithness, with Notes on the Development and Chronology of the Oval Brooch of the Viking Time. *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*, 48, 292-315. Hentet fra <http://soas.is.ed.ac.uk/index.php/psas/article/view/7324>
- Curle, A. (1939). A Viking settlement at Freswick, Caithness. Report on the excavations carried out in 1937 and 1938. *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*, 73, 71-110. Hentet fra <http://soas.is.ed.ac.uk/index.php/psas/article/view/8105>
- Daggfeldt, B. (1983). Vikingen - roddaren. *Fornvännen*, 78, 92-94. Henta frå <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-1301>
- Dahl, O. (2020, 25. Februar). P A Munch. Hentet fra https://nbl.snl.no/P_A_Munch
- Dews, P. (2009). Makt og sobjektivitet hos Foucault. *Agora*, 27(2-3), 104-135.
- Edwards, A., & Bryce, T. (1927). Excavation of Graves at Ackergill and of an Earth-house at Freswick Links, Caithness, and a Description of the Discovery of a Viking Grave at Reay, Caithness. With a Preliminary Note on the Skeletal Remains from the Various Graves. *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*, 61, 196-209. Retrieved from <http://soas.is.ed.ac.uk/index.php/psas/article/view/7695>
- Eriksen, E. (2009). *Museum: En kulturhistorie* (1. utg.). Oslo: Pax Forlag A/S.
- Ferguson, R. (2009). *The Hammer and the Cross: A new history of the Vikings* (1. utg.). London: Penguin Books.
- Foucault, M. (1970). *The Order of Things: An archaeology of the human sciences* (utg. 1). London: Routledge Classics.
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge and the discourse on language*. Oversatt av Sheridan, A. M. Cornwall: UK.

- Foucault, M. (1984). Truth and power. I P. Rabinow (red.): *The Foucault Reader*. Pantheon Books: New York
- Foucault, M. (1995). *Discipline & Punish: The Birth of the Prison* (utg. 2). Oversatt av Sheridan, A. New York: Vintage Books.
- Foucault, M., & Schaanning, E. (1999). *Diskursens orden: tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970* (Vol. 3). Oslo: Spartacus
- Gansum, T. (2021). *Vikinger: gravens Hemmeligheter*. Norden: Orage
- Gibbs, R. G. (2015. 6. mai). *Discourse Analysis Part 2: Foucauldian Approaches* [Videoklipp]. Hentet fra https://youtu.be/E_ffCsQx2Cg
- Glæsel, N. (2021). Who am I?. Hentet fra <https://nilleviking.no/om-oss/>
- Griffiths, D. (2019). Rethinking the early Viking Age in the West. *Antiquity*, 93(368), 468-477. doi:10.15184/aqy.2018.199
- Grue, J. (2021, 25. januar). Diskursanalyse. Hentet fra <https://snl.no/diskursanalyse>
- Grønvik, O. (2004). Ordet norr. *Víkingr* m.- et tidlig lån av anglo-frisisk området? *Arkiv för nordisk filologi* 119. 5-15
- Hall, S. (1992). The west and the Rest: Discourse and power. Hall, S. Gieben, B. (Red.), *Formations of Modernity* (1. Utg.) (S. 185-227). Cambridge: Polity Press.
- Hjardar, K. (2019). *Havets Herskere: Vikingene i krig og fred*. Oslo: Dreyers Forlag
- Hammer, S. (2019). Michel Foucault. Hentet fra https://snl.no/Michel_Foucault
- Handeland, H. (2005). Tid og arkeologisk narrativ. I UBAS, *Hovedfag/Master. Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter*, Vol. 1, redigert av Terje Østigård, Lars Forsberg og Janicke Zehetner, s. 105-186. Universitetet i Bergen: Bergen.
- Heide, E. (2005). *Viking* – «Rower Shifting»? An etymological contribution. *Arkiv för nordisk filologi* 120. S. 41-54.
- Heide, E. (2008). Viking, week and Widsith A reply to Harald Bjorvand. *Arkiv för nordisk filologi* 123. S. 23-28
- Herschend, F. & Mikkelsen, K. D. (2003). The main building at Borg (I:1). | Munch, G. S. Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (Red.), *Borg in Lofoten: A chieftain's farm in North Norway* (1. Utg., s. 41-71). Borg: Tapir akademisk forlag.
- Hødnebo, F. (1987). «Hvem var de første vikinger?». *Maal og Minne* 1987. 1-16.
- Jakhelln, G. (1994). Rekonstruksjonsforslag til høvdinggården på Borg, Vestvågøy i Lofoten. Kongehallen fra Lejre-et rekonstruksjonsprosjekt.
- Jakhelln, G. (2003). Lofotr – The Viking Museum at Borg. Reconstruction of the chieftain's house. | Munch, G. S. Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (Red.), *Borg in Lofoten: A chieftain's farm in North Norway* (1. Utg. s. 301-305). Borg: Tapir akademisk forlag.
- Johansen, O. S., Munch, S. G (2003). Introduction and summary. | Munch, G. S. Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (Red.), *Borg in Lofoten: A chieftain's farm in North Norway* (1. Utg. S. 11-18). Borg: Tapir akademisk forlag.
- Jorvik (2021). *2001: Time Machine Travels*. Hentet fra <https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/about/jorvik-story/2001-2/>

- Jorvik (2021). *2010: New Norse*. Hentet fra <https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/about/jorvik-story/2010-2>
- Jorvik (2021). *Coppergate Dig 1976-1981*. Hentet fra <https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/about/jorvik-story/coppergate-dig/>
- Jorvik (2021). *The Original Viking Encounter*. Hentet fra <https://www.jorvikvikingcentre.co.uk>
- Jorvik (2021). *The People of Jorvik*. Hentet fra <https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/the-vikings/the-people-of-jorvik/>
- Jorvik (2021). *2017: Return of the Vikings*. Hentet fra <https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/about/jorvik-story/return-of-the-vikings/>
- Jørn, S. (2022, 29. juni.). Håkon Grjotgardsson. Hentet fra https://nbl.snl.no/Håkon_Grjotgardsson
- Karlsson, K. & Zander, U. (2008). *Historien är nu: En introduktion till historiedidaktiken* (2. utg.). Malmö: Holmbergs.
- Lillevik, S. (2011). *Rekonstruksjon og autentisitet: Et studium av autentisitetsaspektet i arkeologiske rekonstruksjoner, med Borg i Lofoten som eksempel* (masteroppgave). Universitet i Oslo, Oslo.
- Lofotr. (2008, april). *Sammendrag: Tekstil*. Hentet fra <https://lofotr.no/nb/historien/publikasjoner#lofotr-06-08>
- Lofotr. *Gullgubber*. Hentet 14.11.2022 fra <https://www.lofotr.no/nb/historien/gullgubber>
- Lofotr. *Høvdinghuset*. Hentet 28. april 2021 fra <https://lofotr.no/nb/historien/hovdinghuset>
- Lofotr. *Høvdinghuset – verdens største langhus fra vikingtid*. Hentet 28. april 2021 fra <https://lofotr.no/nb/hovdinghuset-rekonstruert-langhus>
- Lorange, A. (1876). *Samlingen af Norske Oldsager I Bergens Museum*. Bergen: J. D. Beyers Bogtrykkeri
- Munch, P. A. (1852). *Det norske Folks Historie I: 1*. Christiania: Tønsbergs Forlag
- Munske, H. H. (1964). *Das Suffix*-inga/-unga in den germanischen Sprachen* (1. Utg.). Marburg: Elwert.
- Nielssen, R. A. (2003). Viking Age chieftains in Lofoten- the old Norse sources. | Munch, G. S. Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (Red.), *Borg in Lofoten: A chieftain's farm in North Norway* (1. Utg. S. 273-281). Borg: Tapir akademisk forlag.
- Norseng, P. G. (2019. 15. mars). Harald Hardråde. Hentet fra https://snl.no/Harald_Hardråde
- Olsen, B. (1991). Kjelmøyfunnenes (virknings) historie og arkeologi. *Viking*, 54, 65-87.
- Pedersen, U. (2001). Vektlodd - sikre vitnesbyrd om handelsvirksomhet. *Primitive Tider Vol. 4*.
- Pedersen, U. (2015). Urban Craftspeople at Viking-age Kaupang. G. Hansen, P. Ashby & I. Baug (Red.), *Everyday products in the middle ages: Crafts, Consumption and the Individual in Northern Europe c. AD 800-1600* (s. 51-68). United Kingdom: Oxbow Books.

- Richthofen, K. V. (1840). *Altfriesisches Wörterbuch*. Göttingen: Dietrichsche.
- Roesdahl, E. (2016). *The Vikings* (3. Utg.) UK: Penguin Books.
- Rogan, B. (2010). Tingenes orden: Klassifikasjon, samling, museum. | Amundsen, A. B., Rogan B. (Red.), *Samling og museum: kapitler av museenes historie, praksis og ideolog* (1. utg., s. 131-149). Oslo: Novus forlag.
- Røde, G. (1996). Lofotøynene. Røde, G (Red.), *Veiviseren Til Lofotens historie* (s. 10-14). De offentlige museene i Lofoten. Lofotrådet, Leknes.
- Schaanning, E. (1996) Diskursens materialitet, del 1: Foucault. *Arr*. Hentet fra <https://arrvev.no/artikler/diskursens-materialitet#ref6>
- Schaanning, E. (2013). Sannhet og Subjekt. *Arr*. Hentet fra <https://arrvev.no/artikler/sannhet-og-subjekt>
- Svestad, A. (1995). *Oldsakenes orden: Om tilkomsten av arkeologi*. Oslo: Universitetsforlaget
- Skeie, T. (2018). *Hvitekrist. Om Olav Haraldsson og hans tid* (1. utg.). Trondheim: Gyldendal.
- Skudem, H. (2019). *Mellom formidling og fritidsaktivitet: En undersøkelse av vikingtidsformidling ved Borre og Borg* (Masteroppgave). Norges arktiske Universitet: Tromsø
- Store norske leksikon. (2021, 26. november). Merovingertid. Hentet fra <https://snl.no/merovingertid>
- Store norske leksikon. (2021. 23. februar). Krapp. Hentet fra <https://snl.no/krapp>
- Stugu, O. A. (2013). *Historie i bruk* (3. utg.). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Storli, I. (2016). Borg – mellom høvdingdømme og kongemakt. A J. Nyland, C. L. Rødsrud. H. Hølleland. I. Axelsen. K. Loftsgarden. S. V. Robøle (Red.), *VIKING: Norsk arkeologisk årbok – 2016* (s. 75-94). Oslo: Norsk Arkeologisk Selskap
- Storm, G. (1900). *Norges Kongesagaer I-II (Heimskringla)* (2.utg). Kristiania: J.M. Stenersen & Co.
- Sæther, J. (2008). *The history of Lofotr Viking Museum*. Hentet fra https://exarc.net/sites/default/files/exarc-eurorea_5_2008-the_history_of_lofotr_viking_museum.pdf
- The Viking Network (2004, 14. august). Health and hygiene. Hentet fra http://www.viking.no/e/england/york/life_jorvik_4_scratch.html
- Torbergsen, T. E. (2020). *Håndbok for verter 2020 -alt du trenger å vite om vertskap på Lofotr*. Lofotr vikingmuseum. Arkiv, Lofotr vikingmuseum, Vestvågøy. (ikke offentlig)
- Torbergsen, T. E. (2021). Hvordan endret byggeskikken seg på Borg? En analyse av fire utvalgte hus på Borg, Vestvågøy fra yngre jernalder til høymiddelalder, *VIKING: Norsk arkeologisk årbok – 2021* (s. 123-140). Oslo: Norsk arkeologisk selskap.
- Vold, T. (2022, 11. april). Nasjonalromantikken. Hentet fra Store norske leksikon <https://snl.no/nasjonalromantikken#:~:text=Nasjonalromantikken%20i%20Norge%2C%20også%20kalt,selvstendig%20stat%20med%20egen%20grunnlov.>

Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt* (1.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Figurliste

- ©Damsleth, H. (1942). *Nordmenn kjemp for Norge!* [tegning]. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/011025364193/hefte>
- Herschend, F. & Mikkelsen, K. D. (2003). The main building at Borg (I:1). | Munch, G. S. Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (Red.), *Borg in Lofoten: A chieftain's farm in North Norway* (1. Utg., s. 41-71). Borg: Tapir akademisk forlag.
- Jorvik (2022). *The People of Jorvik*. Hentet fra <https://www.jorvikvikingcentre.co.uk/the-vikings/the-people-of-jorvik/>
- Jorvik (2022). *Ingen tittel* [Bilde]. Hentet fra https://www.instagram.com/p/CY_XvnpgWi2/?hl=en
- Karlsson, K. & Zander, U. (2008). *Historien är nu: En introduktion till historiedidaktiken* (2. utg.). Malmö: Holmbergs.
- Skudem, H. (2019). *Mellom formidling og fritidsaktivitet: En undersøkelse av vikingtidsformidling ved Borre og Borg* (Masteroppgave). Norges arktiske Universitet: Tromsø

